

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

נח תשט"ז (חלק א)

מכל חֲכָמָה וְחִסְדָּה, למדנו שלמד נח תורה

- למה הוצרך נח הן לידיעת התורה, והן לסימן קליטת התיבה
- ביאור התרגום יונתן, שהקריב נח "אֶרְפֶּע" קרבנות בצאתו מן התיבה
- לשון "תורה" סתם הנאמר קודם מתן תורה, הכוונה לתורה שבכתב, ולאחר מתן תורה הכוונה גם לתורה שבעל פה • פלוגתא ב"עיוֹא כְּרַפּוֹ" אם היא חיה או בהמה • מעם שהותר אכילת בֶּשֶׂר רק לאחר המבול • משה רבינו היה גלגול נח, ובימיו הושלמה כח התורה, אבל גם בימי נח הוצרך לכח התורה • מעם שאצל שְׂבָעָה שְׂבָעָה מקדים הכתוב בהמה לעוף, ואצל שְׁנַיִם שְׁנַיִם מקדים עוף לבהמה • נח הוצרך להשיג התורה דקיום העולם הוא רק על ידי כח התורה •

דרוש זה עדיין לא נדפס בספרי רבינו

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת העניין

שנת תשפ"א לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קסז

22 מינוט מתוך 44 זייער קלאר

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ©

צו מנדב ויין לרגל א שמחה אדער א יארצייט רופט: 1-514-585-3040 / 1-718-388-5519

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 167

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

ניו יארק 718-298-4641 ארץ ישראל 072-3333419

נח תשט"ו (חלק א) # 16→1→2151

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרה"ח הנכבד, רבק ברכיה"ק ז"ע מילדותו בעיר קראלי,
עסק בצרכי ציבור, ובפרט בהחזקת מוסדות רבינו

רבי ישראל דוד ז"ל ווייס

ב"ר אהרן צבי ז"ל הי"ד - נפטר ה' חשון תשס"ב לפ"ק

ולע"נ קונו הנאון האדיר הצדיק המפורסם

רבי **שבת שפעל** ב"ר ישעי' יששכר זצ"ל

אב"ד שימאני בעל הלאה רבא לשבת - נפטר ג' חשון תש"ד לפ"ק

הרה"ח רחיל חטאין, השכים והעריב לביהמ"ד ועסק בספרי
צדיקים, משאו ומתנו באמונה, רודף צדקה וחסד, וחבב יראי
ה', היה דבוק ברכיה"ק משה ילדותו בעיר סאטמאר

רבי נחום מרדכי ז"ל לעפקאוויטש

ב"ר חיים יוחנן ז"ל

נפטר ה' מרחשון תשס"א לפ"ק

לע"נ הרה"ח ירא שמים מרביס, שו"ב מומחה, עמל ושקד
בגפ"ת באהבת תורה, עשה צדקה וחסד בהצנע לכת,
ונפשו היה קשורה ברכותיו לילך בדרכים

רבי משה ז"ל שווארץ

ב"ר מנחם יהודא ז"ל

נפטר כ"ז תשרי תשמ"ח לפ"ק

הרה"ח הנודע, לימד דרדקי במחנה לאנדסבערג,
והוהיר שיענו אמן ירא שמים רבא בקול רם,
רבק ברכיה"ק ז"ע ופעל למוסדותיו באיסט סייד

רבי יוסף ב"ר שמואל דוד ז"ל סאקס

נפטר י' חשון תשע"א לפ"ק

והוגתו מרת **מלכה** ב"ר יחיאל אלמער הלוי ז"ל

נפטרה כ"א תמוז תשנ"ד לפ"ק

האשה החשובה והנעוה אשה יראת ה', עסקה בצדקה וחסד
ולמען מחרת ישראל עם החיים והמתים, נפשה שפכה בתפלה
ובתפלה ובאמירות מזמורי תהלים,

מרת **דבורה חנה** ע"ה **בערקאוויטש**

ב"ר יצחק צבי (אייזיק הערש) ז"ל

אשת הרה"ח המפורסם מרביץ תורה רבי יעקב אליעזר ז"ל
נפטרה ח' חשון תשע"א

הרה"ח מרביץ תורה לעדרים כארבעים שנה, ספרא וסייפא
מושלם במעלות ובמדות, הרבה לעשות צדקה וחסד, כיכר
את ה' בנרנו לקרוא בתורה ולעמוד לשרת כש"ץ בימים
הקדושים, ובר ביה"ק לא מש ממנו וסיפר תהלתו חמיה,

רבי משה יוסף ע"ה שווארץ

בן הרה"ח ר' חנני' יו"ט (ליפא) ז"ל

נפטר ט' חשון תשע"ו לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

Kotsamir.com

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם

ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

קישויות ודקדוקים בפסוק מכל הבהמה הטהורה

ברש"י: מכל הבהמה הטהורה, למדנו שלמד נח תורה

מכל הבהמה הטהורה תקח לה [שבעה שבעה].

זאגט רש"י [הטהורה, העתידה להיות טהורה לישראל], מכאן שלמד נח תורה. [שהרי] ער האט געוואוסט וועלכעס איז טהורה, [און] וועלכעס איז טמאה.

ב

קושיא א

[דאס ידע נח ע"י סימן קליטת התיבה, למה הוצרך רש"י לומר שלמד נח תורה]

קושיית המזרחי והמפרשים: הלא בנמרא זכחים מבואר דידע

המהורים ע"י קליטת התיבה, ואם כן מהיכן למדנו שלמד נח תורה

א) פרעגט דער מזרחי^א, און אלע מפרשים^ב פרעגן דאך הארב, אז ס'איז קעגן די גמרא.

[שהרי] די גמרא זאגט אין זכחים^ג, טהורים וטמאים מנא ידע, פון וואנעט האט ער געוואוסט וועלכע ס'איז טהורים וטמאים. זאגט די גמרא כדרכ חסדא, דאמר רב חסדא כל שהתיבה קולטתו בידוע שהיא טהורה, ואם לאו היא טמאה. ער האט געוואוסט [דורכדעס וואס] די תיבה האט קולט געווען.

שטייט דאך אין די גמרא [שידע זאת על ידי הסימן] פון התיבה קולטתו, נו איז דאך נישט געדרינגען שלמד נח תורה.

ג

דער מזרחי און דער גור אריה^ד פרעגן אלע [די קשיא], זיי פלאגן זיך.

^א בפירוש המזרחי (ו, ב): למדנו שלמד נח תורה. דאל"כ מנא ידע, טהורין וטמאין בההיא שעתא מי הוו. אבל בזכחים פרק חטאת תירצו בזה, אמר רב חסדא וכו' (הובא להלן בהערה ג). ולא ידעתי למה הניח הרב דברי התלמוד, ותפס דרך אחרת.

^ב בגור אריה (מובא להלן), ובבעלי התוספות, ועוד.

^ג בגמרא זכחים (קטו: קטז): דתניא, עד שלא הוקם המשכן הבמות מותרות ועבודה בכורות, והכל כשירין להקריב, בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין, טהורין אבל לא טמאין, והכל קרבו עולות וכו'. אמר מר הכל כשירין להקריב, מנא הני מילי, אמר רב הונא דאמר קרא (ח, כ) ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור, בהמה כמשמעו, חיה בכלל בהמה וכו'.

טהורין אבל לא טמאין. ומי הוו טמאין וטהורין בההיא שעתא, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, מאותן שעתידין ליטהר [נוסח אחר: מאותן שלא נעבדה בהן עבירה] (אבל דרוש דכאן אויל לפי הנוסח שעתידין ליטהר, והוא גירסת השיטה מקובצת, וכן כתב מהרש"א שהיא הגירסא הנכונה כדלהלן, וכמצינו במסורת הש"ס שבגליון הגמרא, ובוה יובן היטב דברי רבינו להלן אות ח בביאור דברי מהרש"א, וע"ע להלן בהערה ג).

מנא הוו ידעי, כדרכ חסדא, דאמר רב חסדא, העבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור, אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין. רבי אבהו אמר, אמר קרא (ז, טו) והקבאים יזכר ונקבה, הבאין מאליהן:

וז"ל מהרש"א שם: אמר רשב"נ מאותן שלא נעבדה בהן עבירה. לא גרסינן ליה, דלא שייך הכא, אלא בפרק חלק (סנהדרין קח: גרסינן ליה אהא [דקאמר] איש ואשתו, אישות לבהמה מי אית לה, אמר רשב"נ מאותן שלא וכו'. אלא דהכי גרסינן הכא, מאותן שעתידין ליטהר, מנלן [נראה דצ"ל מנא ידע], וקאמר "כדרכ" חסדא וכו', משום דעיקר מלחיה דרב חסדא ורבי אבהו בפרק חלק נאמרה אהא דשלא נעבדה בהן עבירה, משום הכי קאמר הכא "כדרכ" חסדא ורבי אבהו שאמרו בענין שלא נעבדה בהן עבירה, הכי נמי נימא לענין טהורה וטמאה. (והמשך דברי מהרש"א מובא להלן בהערה ט).

^ד בגור אריה (ו, ב): למדנו שלמד נח תורה. דאם לא כן מנא ידע. ואין לומר שמאליהן באו וכל שהתיבה קולטת הכניס בה, דזה אין לומר אלא דוקא גבי "למינהו", שלא היתה התיבה קולטת דבר שהשחית את דרכו, לפי שלא

און די קשיא שטייט נאך אין חזקוני^ה [שהיה בתקופת הראשונים].¹

ד

תירוצין ראשון של החזקוני

טהורים וטמאים שבגמרא מיירי לענין שלא נעבדה בה עבירה, וטהורים וטמאים שברש"י היינו טהורים לאכילה

דער חזקוני ענטפערט צוויי תירוצים.

א [קודם ענטפערט ער, אז דעס וואָס די גמרא זאָגט טהורה וטמאה, דאָס מיינט מען שלא נעבדה בה עבירה. א בעל עבירה ווערט אָנגערופן טמא [כדאמר בעריות (אחרי יח, כד) אל תטמאו בָּכָל אֲלֵה], און וועלכע ס'האָט נישט געטון קיין עבירה [קורא טהור]. מיינט נישט די גמרא [בענין] "טהורה" פון די "סימנים", דעס וואָס ער רופט [אן] טהור [מיינט נישט] אז ס'איז טהור לאכילה. מ'מיינט נאָר שלא נעבדה בה עבירה, דעס האָט געוויזן די תיבה. אָבער אַקעגן טהורה [לאכילה], דעס האָט נישט געוויזן די תיבה, [וועל זה כתב רש"י דזה ידע מחמת שלמד תורה]. דאָס איז איין תירוצ'ה.

ה

תירוצין שני של החזקוני

בבהמות ידע ע"י שלמד תורה, ובעופות שהם מרובים ידע רק ע"י קליטת התיבה

ב [און נאָך אַ תירוצ', ער מאַכט אַ חילוק פון בהמות צי עוף. [ווייל] עופות איז דאָ 'אסאך' [מינים], ואי אפשר לעמוד בסודם, האָט ער שווערער געקענט וויסן, האָט מען געמוזט האָבן אַ ראייה פון תיבה קולטתו. [אָבער] ביי די בהמות איז גרינגער צו וויסן, איבערדעם ביי דעם - זאָגט ער - האָט ער אַליין געוואוסט, [וועל זה כתב רש"י] מכאן שלמד נח תורה. אזוי זאָגט דער חזקוני.

היה ראוי כלל לתיבה, אבל בעופות טהורות שציווה הקב"ה ליקח שבעה, קשיא מנא ידע, שמה טמאים הם, ולא היתה התיבה דוחה שהרי כולם ראויים אל התיבה וכו'. אבל בזבחים תירצו בזה גם כן כמו שתירצו אצל "למנינו", שהעבירם לפני התיבה, וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה. וסברתם גם כן וכו'. וזה נראה. וקשה לפי זה למה דחה רש"י דברי סתם התלמוד.

ויראה לומר דודאי כיון דכתיב "הַטְּהֹרָה" בודאי למד נח תורה, דאם לא כן איך שייך לומר "הטהורה", הא לא ידע כלל מן הטהורים ומן הטמאים אלא על כרחך שלמד נח תורה. והא דפריך בפרק פרת חטאת 'מנא ידע', דאף על גב שלמד נח תורה אי אפשר לו להכיר אותם וכו'. והא דאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין נט.) גוי שלמד תורה חייב מיתה, היינו אחר שניתנה תורה לישראל, כדמוכח התם משום שהיא מאורסה לישראל, אבל קודם מתן תורה יש לו ללמוד שפיר.

^ה בחזקוני (ז, ב): מִכָּל הַבְּהֵמָה. פרש"י מכאן שלמד נח תורה. ואם תאמר הא אמרינן בזבחים טמאים וטהורים בההיא שעתא מי הוו, ומשני אין הוו, ומנא ידע, העבירם לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו טהור אין התיבה קולטתו טמא. אלא לא ידע מי טהור ומי טמא אלא מתוך קליטת התיבה, ומאי האי דקאמר שלמד נח תורה. אלא יש לומר דהכי הוה פירושא [בגמרא וזבחים], מנא ידע מי דבך במינו ומי לא דבך במינו, בין טמאים בין טהורים. ומשני כל שהתיבה קולטתו וכו'. "וטמאים וטהורים" דהתם, דאמר קולטתו טהור לא קולטתו טמא, שייך גבי עורה, כדאמר בעריות (אחרי יח, כד) אל תטמאו בהם. "וטמאה" דהכא [ברש"י] היינו באכילה, וכשהכיר הטהורות לאכילה מבין האחרות, למדנו שלמד תורה כמו שפירש רש"י.

דבר אחר, התם בזבחים "בעופות" פריך, מנא ידע אם טהורים אם טמאים, שהרי מיני עופות טמאים מרובים, ואין לעמוד בסודם. ומשני העבירם לפני התיבה. אבל "אבהמה" לא פריך, שאין מין בהמה מרובה כל כך ולא היה צריך להעבירם לפני התיבה. וכשהכיר הבהמה בלא העברה לפני התיבה, למדנו שלמד תורה.

¹ החזקוני נתחבר על ידי הגאון רבי חזק' בן מנחם, שנפטר לערך בשנת ה"א נ.

² סימני טהרה של בהמה וחיה, דהיינו מִפְרָסֶת פֶּחָסָה, וּמַצֵּלֶת גֶּרֶה.

³ וכן תירצו בדעת זקנים לבעלי התוספות, והביא רבינו זה בפתיחה פרשת נח תשכ"ה.

¹
קושיית מהרש"א - על ב' תירוצי החזקוני

דער מהרש"א דאָרט אין זבחים, פרעגט האַרב אויף ביידע תירוצים [של החזקוני]^ט.

²
על תירוצי הראשון קשה, דבנמרא לא משמע כן, אלא דמירי מטהורים וטמאים לאכילה

קודם אויף דעם תירוצי [הראשון] וואָס ער זאָגט וועגן טהורה וטמאה [שבגמרא, דקאי על אם נעבדה בה עבירה], זאָגט ער ס'זעט נישט אויס אין די גמרא.

ח

[וביאור קושייתו בזה, הוא כמו שכתב בריש דבריו שם, און] אין סנהדרין שטייט טאָקע"א [כדברי החזקוני] בידוע שלא נעבדה בה עבירה, [ווען ס'איז] תיבה קולטת. דאָרט איז די [עצם] מימרא דרב חסדא [דקאי על זה].

און דאָ [בזבחים] שטייט נאָר 'כדרב' חסדא, דאָרטן [בזבחים] 'ברענגט ער צי' די מימרא [שבסנהדרין, אבל בזבחים לא מירי מאותו ענין עצמו שבסנהדרין].

דאָרט [בזבחים] שמועסט די גמרא [מן טהורים וטמאים לאכילה], בפירוש זאָגט דאָך די גמרא"ב עד שלא הוקם המשכן האָט מען געמעגט מקריב זיין פון אַלעמען, און שפעטער [לאחר שהוקם המשכן] טאָר מען נישט מקריב זיין נאָר פון פיר מינים, פֿר וְכֶבֶשׂ, און תֹּרִים וְכִנִּי יוֹנָה. און עד שהוקם המשכן האָט מען [טאָקע] געמעגט מקריב זיין פון אַלע מינים, [אַבער] נאָר טהורים ולא טמאים.

[און] ער ברענגט [דילפינן כן ממה שנאמר] ביי נח' (ח, ט), אַז מ'האָט מקריב געווען [מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור].

[און אויף דעם] פרעגט די גמרא מנא ידע, [ומשני כל שהתיבה קולטתו בידוע שהוא טהור].

^ט במהרש"א (זבחים טו) הביא דברי רש"י כאן, וקושיית המזרחי עליו, ואח"כ כתב וז"ל: ובחזקוני כתב בזה ב' תירוצים, ואינן מְתוּרִין. דמה שאמר בתירוצי קמא שסוגיא דזבחים לא איירי בטמאים וטהורים ממש, אלא בטהורים וטמאים דערוה, לא משמע מתוך הסוגיא. ובתירוצי שני שכתב לחלק בין 'עופות' טהורים 'לבהמות' טהורות, הן דברי נביאות.

ואיך שיהיה קשה כיון דרש"י ז"ל בחומש (ו, ט) פירש, דלענין נעבדה בהם עבירה ידע בקליטת התיבה ובביאתם מאליהן, למה לא נאמר כן לענין טמאה וטהורה, דכל שקלטו שבעה שבעה הן טהורין, וכל שקלטו ב' הם טמאים, וכן לענין ביאה מאליהן.

ועל כן הנראה מה שפירש רש"י מלמד שלמד נח תורה, לאו משום דאי לא הכי תקשי מנא הוה ידע, כמו שהבינו הרא"ם והחזקוני, דהא ודאי ידע בקליטת התיבה כדרב חסדא, או בביאה מאליהן כרבי אבהו. ולא הוצרך רש"י בחומש להזכיר זה פה (ו, ט), דכיון דכבר פירש כן (ו, ט) לענין נעבדה בה עבירה, ממילא נימא הכי לענין טמאה וטהורה.

ומה שהוצרך לומר דלמד נח תורה, משום דלגבי בני נח לא שייך טהורה וטמאה אלא לגבי ישראל לעתיד, ואי לא הוה למד נח תורה לא הוה ידע מאי קאמר ליה הטהורה תקח לך ז' ז', ובטמאה ב' ב', דלגבי נח כולם שוים הם, אלא ידע זה [על ידן] שלמד תורה שתהיה טמאה וטהורה לישראל לעתיד, ודו"ק כי הדברים ברורים הם למבין.

' והובא לעיל בסוף הערה ג.

^א בגמרא סנהדרין (קח): מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו. אישות לבהמה מי אית לה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עבירה. מנא ידע, אמר רב חסדא, שהעבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה, וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה. רבי אבהו אמר, מאותן הבאין מאליהן.

^ב בגמרא זבחים (דף קטו:), והובא לעיל בריש הערה ג.

זעט מען דאָך [אַז] ער שמועסט [בזבחים] פון טהורים וטמאים [ממש], זעט מען דאָך פון די שיטת הש"ס, פון די סוגיא, אַז ער שמועסט דאָרטן פון טהורים טאַקע, ער שמועסט נישט פון נעבדה בה"ב. די גמרא ברענגט נאָר צי 'כדרב' חסדא, די דרב חסדא [בסנהדרין] איז טאַקע געזאָגט געוואָרן אויף דעם, [אויף] בידוע שלא נעבדה בה עבירה, אָבער די גמרא [בזבחים] זאָגט [על טהורים 'לאכילה', אַז] ס'איז די זעלבע זאָך [כדברי רב חסדא בסנהדרין]. אַזוי ווי מ'האָט געוואוסט אויף דעם [על עבירה, ע"י קליטת התיבה], אַזוי האָט טאַקע די 'תיבה' געוויזן אויף דעם אויך [על טהורה 'לאכילה'].

זעט מען דאָך אַז ס'איז די זעלבע [בדברי הגמרא כדברי רש"י כאן, דמיירי בטהורה לאכילה].

ט

ועל תירוצו השני קשה, דאין בזה מקור ושם לחלק בין בהמה לעוף בזה
און 'דעס' - זאָגט ער [במהרש"א] - [תירוצו השני של החזקוני] וואָס ער מאַכט אַ חילוק
פון בהמה און עוף, זאָגט ער ס'איז דברי נביאות", אַזוי ווי ער זאָגט דאָרט [דאָס לשון]
.. איבערדעם זאָגט דער מהרש"א אַנדערש.

י

תירוצו המהרש"א

אם לא היה לומד תורה, לא היה מבין כלל מה שאמר לו הקב"ה מענין טהורה וטמא
דער מהרש"א זאָגט, ס'איז טאַקע געווען תיבה קולטתו, נאָר [אַז] ער העט נישט
גיווען געלערנט קיין תורה, העט ער דאָך נישט גיווען געוואוסט [פון] דאָס גאַנצע מין
[ענין, של טמא וטהור], ער העט נישט גיווען געוואוסט ס'איז דאָ סוגים פון טהור און פון
טמא, [דהא לגבי בני נח כולם שוים הם, ורק לגבי ישראל לעתיד יש חילוק בין טהור לטמא], ער העט
נישט גיווען געוואוסט. איבערדעם מוז איך זאָגן שלמד תורה.
אַזוי זאָגט דער מהרש"א¹⁰.

⁹ כוונת רבינו בכל זה לבאר כי מהמשך כל הסוגיא מוכח דגירסא הנכונה בדברי הגמרא זבחים (בדברי ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן) הוא כגירסת השיטה מקובצת "מאותן העתידין ליטהר", וכמו שכתב שם המהרש"א גופיה, ולא כהגירסא "מאותן שלא נעבדה בה עבירה" הנדפס בפנים הגמרא דידן. (ועיין הכ' גירסאות לעיל בהערה ג.)
ועיין בלשון רבינו בפתיחה פרשת נח תשכ"ה, שמזכיר גם כן כל ענין זה, ושם הביא בשם בעלי התוספות שתירצו דברי רש"י כתירוצו החזקוני, דהגמרא מיירי לענין נעבדה בה עבירה, ועל זה מעיר רבינו בקצרה בזה"ל: אין די גמרא איז דאָ 'גירסות' לעולם, שעתידה להיות טהורה לישראל, עכ"ל. וכוונתו לגירסת השיטה מקובצת האמור, דלפי גירסא זו יוקשה קושיית מהרש"א על תירוצו הבעלי התוספות והחזקוני.
[אלא שהבעלי תוספות עצמם אפשר לומר דהם גרסו כגירסת הדפוס דידן, ולכן שפיר תירצו כן. ומ"ע על החזקוני קשה לתרץ כן, כי מוכח בדבריו שהיה לו גירסת השיטה מקובצת, או גירסא שלישית כעין זה, שהרי בהעתק דברי הגמרא כתב בלשון: ומשני "אין הור", וכמוכח לשונו בזה לעיל בריש הערה ה].

¹⁰ פירוש: שהם דברים בלי טעם וסברא נכונה. והוא מלשון הגמרא בעירובין (פ: ובבא בתרא (יב:), אין אלו אלא דברי נביאות. ופירש רש"י בעירובין: כמתנבא מפני הגבורה שאינו נותן טעם לדבריו, אמרן לדברים הללו, ואי לא דגמיר להו מרביה לא הוה אמר כי האי מילתא בלא טעמא. ובבבא בתרא פירש רש"י: דברי נביאות, בלא טעם. ובגמרא בכורות (מה:). אמר רבי יוחנן עשו דבריהם כדברי נביאות. ופירש רש"י: כדברי נביאות, שאין צריכין ליתן טעם לנבואתן, לפי שכלא טעם שומעים להם, כך הם לא נתנו טעם לדבריהם.

¹¹ וכן הוא בפירוש בעלי התוס' על התורה (ו"ב) וד"ל: הבהמה הטהורה תקח לך. מכאן למדנו שלמד נח תורה, דמדהזכיר לו הקב"ה שם דטהרה, מכלל דהוה ידע, דאי לא למד מהיכא הוה ידע מי טהורה ומי אינה טהורה.

יא

קושיא ב

[דאס למד נח תורה, למה הוצרך הגמרא לומר הסימן דקליטת התיבה]

והוא קושיית הישמח משה - על תירוצי המהרש"א

אם בהכרח משמע דלמד נח תורה, ובתירוצי מהרש"א, למה לא תירצו בגמרא דידע זה ע"י לימוד התורה

דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה פרעגט דאָס אויכעט^{טז}.

(ב) פרעגט ער, - ער איז דאָך אויכעט מאריך אין דעם, - ממה נפשך [קשה, ואף לתירוצי מהרש"א, כי באם] האָט ער ווידער געלערנט תורה, האָט ער ווידער געוואוסט [מי טהור ומי טמא] פון לימוד התורה? האָט מען דאָך ווידעראום נישט געדאַרפט האָבן דעם סימן פון תיבה קולטתו, וואס כן למה להש"ס לשנויי שהעבירן לפני התיבה וכל שהתיבה קולטתו טהור].

יב

קושיא ג

על תירוצי מהרש"א קשה עוד, דאין הכרח לומר שכבר ידע מקודם ענין טהורים וטמאים, אלא מזה גופא

ידע ממה שראה שהם באו שבעה והשאר באו שנים, וא"כ שפיר היה סגי הסימן דקליטת התיבה לחוד

(ג) נאָר לכאורה - מיר דאָכט זיך - איז פשוט אויכעט שווער [לתירוצי המהרש"א, מה שמפרש דבא רש"י לתרין] מנא ידע, [ווייל] ער העט נישט גיווען געוואוסט [מובן שם טהור וטמא].

[דהלא] אויף אזויפיל האָט דאָך אים שוין דער בורא כל עולמים געזאָגט, אַז דעס וואָס איז טהור איז שְׁבַעָה שְׁבַעָה, [ונמצא שאותן שבאו שבעה שבעה] דעס איז טהור, און דעס וואָס [באן] שְׁנַיִם שְׁנַיִם דעס איז טמא.

האָט ער דאָך געקאָנט פון 'דעם' וויסן, [כי] אַז די תיבה האָט קולט געווען שְׁבַעָה איז עס אַודאי טהור, ער האָט דאָך פון דעם אַליין געקאָנט וויסן [נדוהו המין הנקרא טהור], אפילו [נימא] ער האָט גאַרנישט געוואוסט [בעפאָר דעם פון] די גאַנצע מין פון טהורים וטמאים.

יג

קושיא ד

בתרגום יונתן כתב שהקריב נח בצאתו "ארבע" קרבנות. ואינו מובן חשבון "ארבע" דוקא

לעולם, די גמרא זאָגט דאָך אַז מ'האָט מקריב געווען 'אַלעס' [מכל מיני בהמות חיות ועופות טהורים, עד שלא הוקם המשכן].

[אמנם] אין תרגום יונתן (ח, כ) זאָגט ער, וְנִסַּב מִכָּל בְּעִירֵין דְּכִיין וּמִכָּל עוֹפִין דְּכִיין, וְקָרַב "אַרְבַּע" עַל מִדְּבָחָא.

(ד) [ואינו מובן] וואָס עפעס קָרַב "אַרְבַּע", וואָס עפעס "פיר", פרעגט דער חיד"א.

יד

תירוצי החיד"א - על קושיא ד

ובחיד"א מפרש דהכוונה שהקריב רק מארבע מינים הכשרים לקרבן לאחר מתן תורה

[נגאָר] דער חיד"א וויל עפעס אויפטון^{יז}, [אַז וויבאלד] ער זאָגט עפעס אַרְבַּע, מוז

^{טז} בישמח משה (ד"ה מכל הבהמה הטהורה) האריך בענין זה, ובתוך הדברים כתב: ומה שכתב זקני [מהרש"א] דרש"י הוכיח דלמד נח תורה, דאם לא כן לא הוי ידע נח מה קאמר, עד כאן דבריו. במחילת כבוד תורתו לא ידענא מאי קאמר, דלפי זה כיון דעל כרחק צריך לומר שלמד תורה, אם כן למה להש"ס לשנויי שהעבירן לפני התיבה. אלא ודאי דהש"ס לא סבר זאת, רק דאמר לו שיקח שבעה מאותן שעתידי לטהר כשיתן התורה, אבל הוא לא למד תורה. לכך נראה לי ברור וכו'. (עיי"ש תירוצו באורך).

זיין אז דער תרגום יונתן האָט געלערנט [אז] ער האָט נאָר מקריב געווען פון די פיר מינים [הַקְשִׁיִּים לקרבן לאחר שהוקם המשכן].

טו

מה שקשה על תירון החיד"א

אמנם הלא בגמרא מוכח שהקריב מכל מיני הטהורים ממש, שהרי מינה ילפינן דלבן נח מותר להקריב מכל המינים טהורים [אמנם] דאָס איז אויך לכאורה [שווער] אז ס'איז קעגן די גמרא. [שהרי מבואר בגמרא] דאָס איז דאָך דער טעם וואָס ער האָט געהייסן נעמען שְׁבַעָה שְׁבַעָה פון 'אלע' טהורים, כדי ער זאָל מקריב זיין פון 'אלע' - קרבנות. [אין] אז ער האָט נאָר פון די פיר מינים [מקריב געווען], האָט מען דאָך נישט געדארפט נעמען [שבועה] פון די 'אלע'.
און די גמרא זאָגט דאָך אַרויס בפירוש, אז טרם שהוקם המשכן האָט מען פון 'אלעמען' מקריב געווען, [ולמד לה ממה דכתיב כאן בנח ויקח מכל בהמה הטהורה וגו'].

טז

ועוד דגם בלשון התרגום יונתן עצמו, התחילו לומר שהקריב "מכל" מינים טהורים

און דערנאָך, [הרי] אין לשון פון תרגום יונתן [אליין], ער זאָגט דאָך אויך [ונסב מכל בעירין דכיין וגו'], זאָגט ער [אז] ער האָט גענומען פון 'אלע מינים', [נומסיים] און ער האָט מקריב געווען 'אַרְבַּע'. [ולפי פירוש החיד"א שהקריב רק מד' מינים אלון, נו וואָס האָט ער געדארפט 'נעמען' פון 'אלע' מינים].

יז

וכן מבואר בלשון הפסוק עצמו שלקח "מכל" בהמה הטהורה "ומכל" העוף הטהור

[וכן קשה מלשון הפסוק עצמו, שהרי] ס'שטייט דאָך וַיִּקַּח "מִכָּל" הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה "ומכל" הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ. [אשר מזה הוכיחו בגמרא שהיו יכולין להקריב מכל מיני הטהורים].

יח

קושיא ה

למה אצל הטהורים שלקח שבעה שבעה, הקדים הכותב בהמה לעוף, ואצל שנים שנים הקדים עוף לבהמה
(ה) נאָך פרעגן זיי די קשיא אויכעט, פאַרוואָס ביי די בהמה טהורה שטייט, ביי די "טהורים" שטייט (ז, ב-ג) מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה [תקח לה שְׁבַעָה שְׁבַעָה וגו'] גַּם מֵעוֹף

"בחומת אנך להחיד"א (ח, כ): וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ. תרגם בתרגום המיוחס ליונתן וזה לשונו, וּבָנָא נֹחַ מִדְּבָחָא קָדָם ה' הוא מִדְּבָחָא דְּבָנָה אָדָם וכו', וְעָלוּ אֶקְרִיבוּ קִין וְהָבֶל וכו' וּבְנֵיהִי נֹחַ וְנֹסֵב מִכָּל בְּעִיָּא דְּכִיָּא וּמִן כָּל עוֹף דְּכִי וְאֶקְרִיב עָלוּי אֶרְבַּע עַל הָהוּא מִדְּבָחָא, עכ"ד. ושאלוני מה פירושו ואסיק ארבע, אם כונתו דהקריב ארבעה משבעה טהורים, מי גילה לו, ומה טעם ארבע לא פחות ולא יותר.

ואני בעניי השבתי דהדבר מפורש בפרקי רבי אליעזר פרק כ"ג וזה לשונו, הביא נח ממין בהמה טהורה שור וכשב ועז וממין עוף טהור תורים ובני יונה, ובנה המזבח הראשון שהקריבו עליו עולות אדם והבל, והקריב עולות ארבע וכו' עכ"ל. אתה הראת לדעת דדעת פרקי רבי אליעזר דלא הקריב נח אלא ד' הַקְשִׁיִּים בלבד, על פי התורה, שהם שור, כשב, עז, תורים, וחשיב תורים ובני יונה לאחד.

והנה בזבחי דף קט"ז מפורש דלכני נח כשרים כל מין טהור להקריבה, כגון חיות טהורות ואוויזין וכיוצא, ויליף מנח דכתיב מכל הבהמה הטהורה, ולא נאסר לנח אלא מחוסר אבר, וכן פירש הרמב"ם ז"ל. אמנם דעת פרקי רבי אליעזר דלא הקריב נח אלא מה שכשר לישראל לקרבנות. ויתכן דלא פליגי לענין דינא עם הש"ס, וגם פרקי רבי אליעזר סובר דלכני נח כשרים כל מיני הטהורים, אבל הוא דוקא בבמות, אמנם [נח] הקריב על מזבח שקרבו אדם הראשון וקין והבל שהוא בירושלים וכו', ובבית המקדש לא הותרו להקריבה אלא מינים שהותרו לישראל, וכמו שכתב הרב צמח דוד, והביא מה שכתבו התוס' בע"ז דף ה.. ומאחר עלות כל האמור, הרי הוא כמבואר דדעת התרגום המיוחס ליונתן הנוכח, כדעת פרקי רבי אליעזר וכו'. ועיין מה שכתבתי אני הדל בענין זה בראש דוד ובקונטרס פני דוד. [ועפ"כ לענין קרבנות נח עצמו, ודאי יש פלוגתא לדבריו בין הגמרא להתרגום יונתן].

הַשְּׁמִים [שְׁבָעָה שְׁבָעָה], 'קודם' די בהמות, און 'דערנאָך' עוף. און ביי די "טמאים" שטייט^(1, 2) פריערער עוף און דערנאָכדעם בהמה, ווי ער האָט גענומען [שנים] מכל, שטייט קודם עופות און דערנאָכדעם בהמות. פלאַגן זיך דאָרט, טאַקע דער חזקוני, און תוספות הרא"ש^ט, זיי נייטן זיך צו ענטפערן תירוצים.

כח

ישוב הקושיות

כ'וועל קודם .. איך וועל אָנהייבן מיישב צו זיין (קושיא א-ב) דעם וואָס רש"י זאָגט מכאן שלמד נח תורה, און די גמרא זאָגט [כל] שהתיבה קולטתו. [ואבאר וואָס] מיר דאָכט זיך ס'איז גאָרנישט קיין שום קשיא נישט, ס'איז ביידע אמת ויציב.

כט

הקדמה לישוב קושיא ב

[דאס למד נח תורה, למח הוצרך הגמרא לומר סימן קליטת התיבה] נראה ליישב הענין על פי דרך החזקוני בתירוצו הב' לחלק בין בהמה לעוף, אבל לא מטעמיה קודם מיינ איך פשוט. דעם וואָס דער חזקוני [בתירוצו השני] מאַכט אַ חילוק פון עופות צווישן בהמות, און דער מהרש"א מאַכט עס אַוועק, [אז] ס'איז דְּבָרֵי נְבִיאִים. מיר דאָכט זיך פשוט אַז ס'איז דברים ברורים. נאָר ולא מטעמיה [של החזקוני], נישט ווי ער זאָגט ווייל עופות איז דאָ 'אַסאָך'.

¹ מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ, שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת. ² כעת לא מצאנו שם. אמנם מצאנו קושיא זו בגור אריה ולבוש^(1, 2) בשם מהרא"י [הוא בעל תרומת הדשן, בספרו ביאורי מהרא"י על פירש"י על התורה].

והוא בדפסוק גם מעוף השמים שְׁבָעָה שְׁבָעָה, פירש"י: בטהורים הכתוב מדבר, וילמד סתום מן המפורש: - ועל זה כתב הגור אריה וז"ל: הקשה מהרא"י, דלמה לא התחיל הכתוב 'בעוף' כמו שהקדים הכתוב בטמאים מן 'העוף' למיניהו ומן 'הבהמה' למינה, והוי למכתב [תחילה] גם מעוף 'הטהור' שבעה שבעה, ויכתב 'סתם' אצל בהמה אחריו, ללמוד בהמה מעוף.

ותירץ מהרא"י, לפי שהעופות מיעוטם טמאות ורובן טהורות (חולין סג), ובהמות המיעוט טהורות ורובן טמאות (שם), ואילו כתב סתמא אצל בהמה הוי אולינן בתר רובא, ולקח שבעה מן הבהמה טמאה, והוי אמרינן אצל עוף טהור גילה לך הכתוב ליקח מן הטהורים שבעה, אבל לא בבהמה, דיותר אית לן למילף מעצמו, מפני שכתוב סתמא 'מן הבהמה' תקח שבעה, ויש לפרש ברוב הבהמות. ולפיכך כתב קרא סתמא אצל עופות, דהשתא אם בא למילף מן בהמה טהורה יהיה העופות גם כן שבעה בטהורים דוקא, ואם אתה רוצה ללמוד מן מה שסתם הכתוב אצל עופות ונייול בתר רוב, אם כן גם כן בטהורים דיבר הכתוב.

ואין צריך לדבריו, לפי שאצל "שבעה שבעה" שהכתוב צוה שיקח ממנו קרבן מן הבהמה הטהורה, יש להקדים בהמה לעופות, שהרי ריבה הכתוב קרבנות יותר בבהמות מן עופות, שלא הכשיר רק מן התורים ומן בני יונה, ומן הבהמה שור או כבש או עז, וגם כפרתו מרובה. אבל לענין להחיות זרע על פני האדמה, יותר עוף קודם, מפני שכן בבריאה היה העוף קודם לבהמה. וכן לקמן (ח, כ) אצל הקרבת הקרבן הקדים הכתוב הקרבן מן הבהמה לעוף, ואצל קיום המין הקדים העוף לבהמה, דכתיב (ט, ו) ואת כל נפש חיה בעוף ובבהמה. ועוד לפעמים בפרשה זאת מקדים עוף לבהמה (ח, יד), ולפעמים מקדים בהמה לעוף (שם, יד), והכל נכון הוא, כי העוף קודם מפני שנברא קודם, ולפעמים מקדים הבהמה לפי שהיא קרובה אל בריאת האדם יותר, וכאשר תמנה מן גמר מעשה ושלמות הבריאה, הבהמה קודמת:

ועיין עוד בלבוש האורה מה שכתב על דברי הגור אריה, ומה שתירץ הוא בזה.

איך מיין ס'איז דברים ברורים,^כ ס'איז דא אַ חילוק מבואר^{כא} צווישן עופות און צווישן בהמות.

ל

מבואר במשנה, דסימני בהמה וחייה נאמרו מן התורה,
וסימני העוף לא נאמרו מן התורה, אבל אמרו חכמים ד' סימנים

וואָרן די גמרא זאָגט, [אויף דעם וואָס] די משנה זאָגט^{כב} סימני בהמה [וחיה] נתפרשו בתורה, סימני בהמה שטייען אַרויס אין די תורה, [אַבער] סימני העוף, עופות, לא נתפרשו בתורה^{כג}.

אבל אמרו חכמים, די חכמים זאָגן די ד' סימנים, [אצבע יתירה, זפק, קורקבנו נקלף, ואינו דורס].

ס'איז [נאמרו] מדרבנן, ס'שטייט נישט אין דעם פסוק מן התורה.

לא

ומבאר בגמרא, דאף שגם על סימני העוף יש לימודים מן הפסוק, מכל מקום
לא נתפרשו הסימנים בתורה רק על ידי החכמים בתורה שבעל פה

פרעגט די גמרא^{כד} וואָס הייסט [שאינו מן התורה, והלא] איך לערן דאָן עס אַרויס פון לימודים, מה "נשר" [מיוחד שיש לו סימני טומאה, אף כל כיוצא בו טמא].

ענטפערט די גמרא, דער פֿשט איז, בהמה שטייט אַרויס מבואר [בפסוק סימני הטהרה, שהם מפרסת פרסה, ומעלת גרה], און סימני עופות האָבן הערשט די חכמים געברויכט מפרש זיין, פון די לימודים. אַבער אין די תורה שטייט עס נישט.

לב

והנה אצל אברהם כתיב מִצְוַתִּי חֻקוֹתִי "ותורתִּי", לשון רבים,
ודרשו בגמרא אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה

[והנה] די גמרא זאָגט דאָן^{כה}, ביי אברהם אבינו, [דכתיב ביה] [תולדות כו, ה] עֶקֶב [אַשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקָלִי] וַיִּשְׁמָר מִצְוַתִּי חֻקוֹתִי "ותורתִּי", לשון רבים, דרִשְׁנֵנוּ די גמרא, ס'איז

^כ פירוש שהם דברי 'טעם וסברא' לחלק כך, ולא סתם דברי 'נביאות'.

^{כא} פירוש: חילוק מוסבר בטעם נכון.

^{כב} במשנה חולין (טז): סימני בהמה וחייה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא [פירש'': הדורס. האוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל (וע"ע תוספות וראשונים שם שנחלקו בפירושו של דורס)]. כל שיש לו אצבע יתירה [זו אצבע הגבוהה שאחורי האצבעות], וזפק, וקורקבנו נקלף, טהור. ר' אלעזר בר' צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו [מפרש בגמרא שכמעמידו על החוט נותן שתי אצבעות מכאן ושתיים מכאן] טמא [בידוע שהוא דורס].

^{כג} לשון רבינו הוא מלשון הרמב"ם (מאכלות אסורות, יד) והשלחן ערוך (י"ד פב, א): סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה וכו'. (ובלשון זה נרמז תירוץ הגמרא בפירוש לשון המשנה).

^{כד} בגמרא חולין (טז): סימני העוף לא נאמרו. ולא, והתניא "נִשְׁרָ" (שמיני יא, יג), מה נשר מיוחד שאין לו אצבע יתירה וזפק ואין קורקבנו נקלף, ודורס ואוכל, טמא, אף כל כיוצא בו טמא, "ותורין" (ויקרא א, יד) שיש להן אצבע יתירה וזפק וקורקבן נקלף, ואין דורסין ואוכלין, טהורין, אף כל כיוצא בהן טהורין. אמר אביי, לא נאמר פירושן מדברי תורה, אלא מדברי סופרים. [פירש'': לא נתפרשו הסימנים ממש בתורה, אלא מדמנה תורין בטהורין, והני איתנהו בהו, ומנה נשר בטמאין, ובארבעה סימנים הללו הן חלוקין, שמע מינה הן הן סימני טהרה].

^{כה} בגמרא יומא (כח): אמר רב, קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר עֶקֶב אֶשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקָלִי וגו'. אמר ליה רב שימי בר חייה לרב ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה. ואימא שבע מצות ומילה, אמר ליה אם כן מִצְוַתִּי וְתוֹרַתִּי למה לי. אמר רבא ואיתימא רב אשי, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר "ותורתִּי", אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

דאָ אַ תּוֹרָה [וליימוד בפסוק], ער האָט מיך געלאָזט הערן אַז ער האָט געלערנט בייִדע תּוֹרָה, [הן תורה שבכתב והן תורה שבעל פה].

[ומוכת, כין ווען נישט, העט איך גיווען געוואוסט נאָר תורה שבכתב. ווען ס'שטייט סָתָם "תּוֹרָה", העט איך גיווען געזאָגט אַז אברהם אבינו האָט נישט מקיים געווען נאָר תורה שבכתב, [אַבער] תורה שבעל פה העט איך נישט גיווען געוואוסט. איבערדעם איז דאָ [מהפסוק] אַן עקסטערער לימוד אין די גמרא, אַז ער האָט געלערנט בייִדע תּוֹרָה, תורה שבעל פה אויכעט. ס'איז אַ ראייה פון פסוק.]

לג

ומוה מוכח דכשאין לנו יתור בקרא ללמד על תורה שבעל פה, מפרשין הלשון "תורה" בסתם הנאמר קודם מתן תורה, דהכוונה רק על תורה שבכתב לחוד.

זעט מען דאָך, אַז 'פּאַר' מתן תורה, ווען ס'שטייט סָתָם "תּוֹרָה", איז נאָכנישט קיין ראייה אויף תורה שבעל פה.
[ואם כן כשכתב רש"י שלמד נח "תורה", הכוונה רק על תורה שבכתב.]

לד

ישוב קושיא ב (באופן ראשון)

סימני עופות מהורים אי אפשר לידע אותם רק מתורה שבעל פה, משא"כ סימני בהמה וחייה המהורים, מפורשים בתורה שבכתב

ממילא איז דאָך דער חילוק [החזקונין] מבואר [בטעם וסברא].
סימני עופות מוז איך אַמאָל אַנקומען [צו] תורה שבעל פה, וואָס די חכמים וועלן מפרש זיין.

דער רמב"ם רופט דאָך אַן די אַלע י"ג מדות [שהתורה נדרשת בהן, מה שנלמד מהם] 'רופט ער אויך אַן' ¹⁰ דברי סופרים ¹¹, וואָרן ווען נישט די חכמים העט מען דאָס נישט געוואוסט [ללמוד כן מתורה שבכתב]. דאָס איז אַלעס פון תורה שבעל פה.
[וכן לעניינינו הסימני עופות הם מכלל תורה שבעל פה, כין בפירוש אַרויס אין תורה שבכתב איז נאָר דאָ סימני בהמה.
איז דאָך שוין אַן אָפּענער חילוק [בין בהמה לעוף].]

¹⁰ פירוש דאף שבאמת יש להם דין דאורייתא גם להרמב"ם, מכל מקום הוא מְכַנֶּה וקורא אותם בספרו 'בשם' דברי סופרים. ועיין ענין זה בפירוש לב שמח הנדפס בספר המצות להרמב"ם (שורש ב, ד"ה ואני טרם) בשם זוהר הרקיע להרשב"ץ (על שורש ב' הנוכח), וכן מוסכם בכמה מפרשים.

¹¹ וכמו שהשריש הרמב"ם בספר המצות (שורש השני) וז"ל בתוך הדברים: כי כל מה שיוציא אדם [ב]י"ג מדות [התורה], הם ענפים מן השרשים שנאמרו לו למשה בסיוני בבאור, והם תרי"ג מצות. ואפילו היה המוציא משה בעצמו, אין ראוי למנותם [בכלל מנין תרי"ג] וכו', שאפילו בימי משה נאמר דקדוקי סופרים, כי כל מה שלא שמעו בסיוני בבאור הנה הוא מדברי סופרים, הנה כבר התבאר כי תרי"ג מצות שנאמרו לו למשה בסיוני לא ימנה בהן כל מה שילמד בשלש עשרה מדות ואפילו בזמנו ע"ה, כל שכן שלא ימנה בהן מה שהוציאו באחרית הזמן וכו'.

ועיין זה בכסף משנה ריש הלכות אישות (א, ב) על מה שכתב הרמב"ם דקידושי כסף הם מדברי סופרים, וז"ל: זה דבר קשה, היאך כתב שהכסף מדברי סופרים, שהרי למדו (קידושין ב.) קידושי כסף, קיחה קיחה משדה עפרון, וכל דבר הנלמד באחת מ"ג מדות הוי [דינן] דבר תורה. ומצאתי כתוב שהרמ"ך בהגהותיו העיד שרבינו עצמו הגיה בספרו 'ושלשתן' דבר תורה, וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בנו. מכל מקום לי נראה שאין עדותו נכון, ממה שכתב רבינו עצמו בפרק ג (הלכה כ), וממה שכתב בספר המצות שלו, וכמו שכתב הרב המגיד (כאן). ומה שכתב רבינו שהכסף הוא מדברי סופרים, הוא מן השרוש השני שהניח הרב בספר המצות וכו'. ודע שאני מצאתי סעד לדברי רבינו וכו' (עיי"ש שהביא כמה ראיות לזה מדברי הגמרא).

לה

מה שכתב רש"י שלמד נח "תורה", היינו רק תורה שבכתב, וכתב זה רק על רישא דקרא מבל "הבהמה" הטהורה, כי רק סימני הבהמה ידע נח ממה שלמד תורה. אבל סימני העופות עדיין לא ידע מהתורה, ועל זה אמרו בגמרא שידע זאת ע"י סימן קליטת התיבה.

קען טאקע זיין, [דדייקא על מה שנאמר] **מַכֵּל "הַבְּהֵמָה" הַטְּהוֹרָה**, [פירש רש"י] **מכאן שלמד נח תורה**, [שטייט סתם] **"תורה"**, ער האָט געהאַט, תורה שבכתב קען זיין האָט ער געהאַט.

אַז ס'שטייט סתם תורה, דעמאלטס איז דאָך נאָכנישט [נכלל] דערינען תורה שבעל פה.

נאָר' שפּעטער נאָך' מתן תורה איז עס איינס, און ס'איז מקושר תורה שבכתב און תורה שבעל פה. אָבער פאַר' מתן תורה איז דאָך דאָס נאָך צוויי זאַכן, זעט מען דאָך מ'האָט געדאַרפט האָבן [אצל אברהם] אָן עקסטערן לימוד אויף תורה שבעל פה. ממילא קען זיין ביי נח אַז ער האָט נאָר געלערנט תורה שבכתב, האָט ער סימני עופות נישט געקענט וויסן, [ווייל] סימני עופות קען מען נאָר וויסן פון תורה שבעל פה. אַזוי שטייט אַרויס אין די משנה אין חולין (כדלעיל אות ל).

לו

ממילא איז רעכט.

[דדייקא על] **מַכֵּל "הַבְּהֵמָה" הַטְּהוֹרָה** [על זה פירש רש"י] **מכאן שלמד נח תורה**, [והכוונה כן] ער האָט געלערנט תורה שבכתב, [ומשם ידע סימני בהמה וחיה].
אָבער ביי די עופות האָט ער געמוזט אָנקומען צו תיבה קולטת, [ולכן אמרו בגמרא סימן זה של קליטת התיבה, וקאי על העופות, וכתירוץ השני של החזקוני].

לז

הקדמה לישוב קושיא ב (באופן שני)

גם בסימני בהמה וחיה יש לפעמים פלוגתא בין החכמים

אָבער מ'קען נאָך זאָגן נאָך מער אויכעט, [דדברי הגמרא קאי גם על סימני הבהמות, ואין צריך אף לחילוקי של החזקוני בזה].
כין אפילו סימני בהמה, איז דאָך אויך דאָ פלוגתות [החכמים בזה, ופסק ההלכה תלוי כפי שיכריעו חכמי הדור].

לה

וכדוגמא שמצינו בעיוא כרכו, שנחלקו בוה רב שמואל ורב אחאי, והכריעו ההלכה בגמרא כשמואל

וואָרן 'למשל' עינא כרכוז [מין עז הנקרא כך] איז דאָ אַ פלוגתא [אי 'חיה' היא וְחִלָּה מותר, או 'בהמה' וְחִלָּה אסור], מ'איז מחולק שמואל מיט רב אחאי.

^{כב} בגמרא חולין (דף נט): תנו רבנן אלו הן סימני חיה, [ומקשה] חיה בכלל בהמה היא לסימנין, [ומתר.] אמר רבי זירא להתיר חִלָּה [שהחיה חלבה מותר, והבהמה חלבה אסור], והכי קאמר, אלו הן סימני חיה שחלבה מותר, כל שיש לה קרנים וטלפים [פירש"י: קרנים לקמיה מפרש, טלפים צפוריני הפרסות]. רבי דוסא אומר יש לה קרנים אי אתה צריך לחזור על טלפים [פירש"י: שאפילו נחתכו רגליה כשרה וחלבה מותר שהקרנים סימן מובהק הוא], יש לה טלפים צריך אתה לחזור על קרנים. וקריש [נחיה היא ולקמיה מפרש לה] אף על פי שאין לו אלא קרן אחת מותר. [ופריך וכן כללא הוא, והרי עז דיש לו קרנים וטלפים, וחלבו אסור, [ומשני] כרוכות בעינן [פירש"י: גילדי גילדי, קליפה על קליפה, כעין קרני השור]. והרי שור דכרוכות, וחלבו אסור, חרוקות בעינן [מלאות פגיונות וחריצים]. והרי עז דחרוקות וחלבו אסור [דקס"ד הדר ביה מכרוכות ואוקי סימנא אחרוקות, וכרוכות תו לא בעינן], מפוצלות בעינן. והרי צבי דאין מפוצלות, וחלבו מותר, חדורות בעינן [פירש"י: עגולות שמעתי, ולא כשל עז שהן רחבות. ולא נראה, דכרוכות היינו עגולות כדאמר בבבא קמא (דף ג) גבי שיחין ומערות, ובכורות (דף מ) גבי גבי פיו דומה לשל חזיר, והכי גריסין חדורות, כעין קרני איל וצבי שחדין למעלה]. הלכך [כיון דאיכא מפוצלות ואיכא דלאו מפוצלות] היכא דמיפצלא

זאָגט די גמרא, הלכה אַזוי ווי שמואל האָט געזאָגט [שהיא "תּיָה" וחלבה מותר], .. שמואל האָט געזאָגט ווען נישט די קבלה [מרבּותיו] העט ער עס נישט גיווען געוואוסט מתיר צו זיין, נאָר ער איז מקובל אַז ס'איז מותר. און ער זאָגט [בגמרא ששלחו מארץ ישראל לכבל] טאָקע הלכתא כשמואל, והזהרו [ברבינו אחאי], ווייל ער איז מאור עיני גולה, רב אחאי, מ'זאָל נישט מתיר זיין בּפְּנֵיו.

לט

על כל פנים זאָגט דאָך די גמרא אַז ס'איז דאָ פלוגתות אין דערנינען, און ס'איז געווען אַ קבלה [בתורה שבעל פה, להכריע את ההלכה כשמואל].

[וכמו כן לענין מין "טהור או טמא", תלוי הכרעת הלכה של בהמות וחיות בהקבלה של החכמים בתורה שבעל פה^ט].

ממילא איז דאָך [גם סימני בהמה תלוי בהכרעת ההלכה בתורה שבעל פה], קאָן איך דאָך נישט זאָגן [אפילו] ביי בהמה [שידע נח את הטהורים ע"י תורה שבכתב לחוד].

מ

ובמקום שיש פלוגתא בין החכמים, אמרו בגמרא דאלו ואלו דברי אלקים חיים, וכיאר הריטב"א דכולם הם אמת בשמים, רק שהכרעת ההלכה איך לנהוג למעשה תלוי בחכמי הדור, ותורה לא בשמים היא

[און] דאָרטן וואו ס'איז אַ פלוגתא, זאָגט דאָך די גמרא (עירובין יג: גיטין י:): אלו ואלו דברי אלקים חיים.

פרעגט דאָך דער ריטב"א^ל, ברענגט ער דאָך פון חכמי הצרפת, זיי פרעגן וויאָזוי קען זיין אלו ואלו דברי אלקים, טהור און טמא, זאָל קאָנען זיין ביידע אמת.

זאָגט ער, אַז דער בורא כל עולמים האָט געוויזן, ווען משה רבינו האָט מקבל געווען די תורה, האָט ער אים געוויזן מ"ט פנים טמא, און מ"ט פנים טהור. האָט ער געפרעגט: נו וויאָזוי וועט מען פּסָקֵינען? האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט: די הכרעה וועט בלייבן פאַר די חכמי הדור.

מא

מילא די חכמי הדור האָבן געדאָרפט מכריע זיין [באופן אחד איך לנהוג 'למעשה'], אָבער ס'איז דאָ טאָקע מ"ט פנים טמא [און] מ"ט פנים טהור.

לא דינא ולא דינא [כלומר אין להרהר ולחזר אחר סימן אחר, שאין פיצול בקרני בהמה], היכא דלא מיפצל [כגון צבין בעיני כרוכות חדרות וחרוקות] [דניפוק מספיקא דכולהו, חרוקות לאפוקי מספיקא דשור, חדרות לאפוקי מעו שהן רחבות, כרוכות לאפוקי נמי מספיקא דעז, ואף על גב דשל עז אינן חדרות, יש עז כרכו ששמו עז וקרני חדרות וחרוקות, ומספיקא לן אי מינא דעז הוא, והוא דמיבלע חירקיהו] [חריציהן תכופות וסמוכין, ומובלעים זה בזה]. והיינו ספיקא דעינא כּרְכּוּז [שקרני חדרות וחרוקות, ומספיקא לן כיין חדרות וחרוקות חיה הוא, או דילמא כיין דשמו עז מין בהמה הוא]. ההיא עינא כּרְכּוּז דהואי בי ריש גלותא, דעקור מלא צנא דתרבא מינה [לאחר שחיטה הוציאווה ממעיה (מלוא סל חלב)], רב אחאי אסר, רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה, קרי אנפשיה (משלי יח, כ) מִפְּרִי פִי אִישׁ תִּשְׁבַּע בִּטָּן [פירש"י: בשכר ששמעתי וקבלתי שהוא מותר, בטני שבע ממנו]. שלחו מִתָּם [משם], הלכתא כוותיה דשמואל בריה דרבי אבהו, והזהרו ברבינו אחאי [לנהוג בו כבוד ולדון לפניו כהלכה עד שיחזור בו, ולא להחמיר בפניו מה שהוא אוסר], שמאיר עיני גולה הוא.

^ט וכגון כמה שמצינו גם "בבהמה", שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בבכורות (י). לענין טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. [וכל שכן לענין עופות יש פלוגתות, וכגון בורירי ובסנונית לבנה שנחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים בחולין (סב)]. [מתוך דברי יואל עמוד קכ, לפי דרכו שם בדרוש אחר].

^ל בחידושי הריטב"א (עירובין יג:): אלו ואלו דברי אלקים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל האין אפשר שיהו אלו ואלו דברי אלקים חיים, וזה אוסר וזה מתיר. ותירצו, כי כשעלה משה למרום לקבל התורה, הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאלו להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור, ויהיה הכרעה כמותם. ונכון הוא לפי הדרש, ובדרך האמת יש טעם סוד ברבר.

מב

ובח זו שהכל תלוי בהכרעת חכמי הדור בארץ, והו רק מן לאחר מתן תורה.
וכמו שפירשו בזה את נוסח ברכת התורה, "וְנָתַן לָנוּ" אֶת תּוֹרָתוֹ

[און] פון וואו נעמט זיך די הכרעה? [זהו רק ממה שקבלו ישראל את התורה במעמד הר סיני].

[וכידוע כי] אויף (נוסח ברכת התורה) אָשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ, זאָגט דאָךְ דער ר"ן אין די דרשות^{לא}, דער פֿשֶׁט איז "וְנָתַן לָנוּ" אֶת תּוֹרָתוֹ, ער האָט 'געגעבן' דעם כח ההכרעה פֿאַר אידן.

אַז די חכמי הדור וואָס זענען מיטן כח התורה געווען, האָבן מכריע געוועזן די הלכה. אַזוי ווי די אַלע פלוגתות, פון די בית שמאי מיט בית הלל, [שהכריעו חכמי הדור דהלכה כבית הלל]^{לב}, און כדומה.

מג

אַבער דאָס איז דאָך אַלעס [נאָך] 'נאָך' מתן תורה, [וכמו שנרמז בלשון הברכה וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ].

[אַבער] 'פֿאַר' מתן תורה האָט מען די הכרעה נישט געגעבן. [ואם כן נח שהיה קודם מתן תורה, לא היה יכול בדורו להכריע בעצמו כמי לפסוק].

מד

ישוב קושיא ב (באופן שני)

אף שנה למד תורה, ואולי אף תורה שבעל פה, מ"מ במקום פלוגתא לא היה יכול להכריע הלכתא כמי, כיון שעדיין לא נמסר או כח ההכרעה בארץ. ולכן הוצרך גם לסימן קליטת התיבה

ממילא האָט ער [נח טאַקע] געקאָנט לערנען תורה, [ולפי אופן זה השני יש לומר דשפיר למד אף "תורה שבעל פה", אבל מכל מקום] האָט ער [אַבער] געזען מ"ט פנים טמא [און] מ"ט פנים טהור, און אַז ס'איז נישט געווען נאָך דער כח ההכרעה, האָט ער ווייטער נישט געוואוסט [איזה מין טהור או טמא למעשה].

^{לא} כן מובא בכמה ספרים בשם דרשות הר"ן. והוא דעיקר ענין זה שהכרעת ההלכה נמסרה לחכמי הדור, זה מבואר באורך בדרשות הר"ן דרוש חמישי (נוסח שני, ד"ה וזה הענין), דרוש שביעי (ד"ה וזה הענין), ודרוש אחד עשר (ד"ה והנה יש כאן). ועל פי דבריו הוסיף הגאון בעל קצות החושן בהקדמתו לבאר בזה את נוסח ברכת התורה (ברכה השניה של העולה לתורה) אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו, עיי"ש באורך. וכן הגאון בעל הנתיבות וחיות דעת בהקדמת ספרו נחלת יעקב (על אגדות הש"ס) ומוסיף לבאר על פי דברי הר"ן את נוסח הברכה ברכת התורה (בכל בוקר, וכן בברכה ראשונה של העולה לתורה) אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ועל פי זה נשתרבו בספרים להביא גם פירושים אלו של נוסחאות ברכות התורה בשם הר"ן עצמו.

ו"ל הנחלת יעקב בהקדמתו: אך הענין הוא דנודע מה שכתב הר"ן בדרשותיו בהא דרבה בר נחמני בבבא מציעא (פו). דהקב"ה אמר טהור וכל מתיבתא דריקע אמרו טמא, ואמרו מאן נוכח רבה בר נחמני, שהוקשה להר"ן אחרי שהקב"ה אמר טהור היאך אמרו הם טמא, וכתב ביישוב הדבר דאחר שניתן התורה לישראל נמסר התורה לחכמי הדור שידורו על פי הוראת שכלם, ואף שיהיה שכל האנושי היפך האמת, מכל מקום כדבריהם כן יקום. היוצא מדבריו ז"ל, כי התורה ניתן לנו לדון ולהורות כפי הכרעת דעתנו, ומן השמים יסכימו עמנו וכו'. ועל שלשה הַפְּרָשִׁים הללו (עיי"ש בדבריו לעיל מנייה) סובבים והולכים השלשה ברכות [של ברכת התורה], כי הברכה ראשונה נתקנה אשר קדשנו וכו' וצונו לעסוק בדברי תורה, והיינו כי לנו ניתן מצות עשה ללמוד התורה, כמו שכתבתי בהפרש הא'. הברכה השניה נתקנה על מה שניתן לנו הפנימיות, דפנימיות התורה אינו מושג בשכל האנושי, אם לא שיערה רוח ממרום, ולזה התקינו לברך המלמד תורה [לעמו ישראל], כי בכל יום צריכין אנו להעזרת עלינו רוח קדשו להבין פנימית התורה. הברכה השלישית נתקנה על מה שניתן לנו התורה על הכרעת שכלינו, ולזה תיקנו לברך אשר בחר בנו וכו' ונתן לנו התורה, היינו 'שניתן לנו' התורה במתנה, להורות בה כפי דעתנו, וכפי הוראות שכלינו כן יקום לעולם.

^{לב} עיינ בגמרא עירובין (יג).

איבערדעם אין הכי נמי, איבערדעם איז נאָכנישט גענוג געווען שלמד נח תורה, נאָר וואָס דען, די תיבה האָט מכריע געוועזן. [וואפילו אצל הבהמות הוצרך לזה, כדי להכריע ההלכה במקום הפלוגתא].

מה

ביאור לשון רש"י: העתידה להיות טהורה "לישראל"

לכאורה אומרו "לישראל" מיותר, דהוא מובן מאיליו

דאָס איז אפשר דער פֿשט, [וואָס] רש"י זאָגט הַטְהוֹרָה, שעתידיה להיות טהורה "לישראל".

[לכאורה קשה], נו אָדאי עתידה להיות טהורה "לישראל", פֿאַר וועמען דען, וואָס דען הייסט "טהורה", וואָס דערציילט ער מיר דאָ [באומרו "לישראל"].

מו

אמנם לדרכנו רומז רש"י בזה, כי עדיין הוצרך לידע הכרעת החכמים מה יהיה טהור "לישראל" בדורות העתידים [נאָר] קאָן זיין [לדרכנו שבא רש"י לרמז] אַז טאַקע מ'האָט אים געדאַרפט הערשט מברר זיין [במקום הפלוגתא, האַיך יהיה הכרעת החכמים לאחר מתן תורה, מה יהיה טהור "לישראל"].

וואָרן אפילו פון דעם וואָס ער האָט געזען 'דעמאָלט' טהורה, אפילו גאָר אַז ער האָט משיג געווען [כל התורה, בבחינת] כליות נובעות לו חכמה^ל, ער האָט משיג געווען [אף תורה שבעל פה, אבל לא השיג מה שעדיין היה תלוי בהכרעת החכמים שבדורות העתידים].

מז

[ומה שקיים אברהם כל התורה, יש לומר] אברהם אבינו האָט משיג געווען [אויך] תורה שבעל פה [בשלימות], האָט ער געזען שוין די 'הַכְרָעָה' פון די חכמי הדור אויכעט, [וכמו שאמרו בגמרא]^ל ער האָט געוואוסט עירוב תבשילין אויכעט [אף שנתקנה רק על ידי החכמים בדורות העתידים]. האָט ער דאָס אויך געזען שוין, דעם וואָס אידן וועלן שפעטער 'מכריע' זיין^{לה}.

אַבער [ביי נח] קאָן זיין אַז ער האָט נאָכנישט געהאַט תורה שבעל פה, [אן שמכל מקום לא השיג את 'הכרעת' חכמי דורות העתידים]^ל, האָט ער דאָס נאָכנישט געקאָנט וויסן, נאָר הערשט [ע"י הסימן של "קליטת התיבה"].

מח

הקרמה לשוב קושיא ב (באופן שלישי)

[ולבאר עוד כתירוצי החזקוני, להבין] דעם חילוק פון בהמה צי עוף, קען זיין נאָך מער.

מט

מבואר בגמרא דתרנגולתא דאגמא היה בחזקת טהור, ואחר כך ראו שהוא דורס, ושוב נמארוהו החכמים

וואָרן לאָמיר זען.

^ל מלשון המדרש (שוחר טוב תהלים א וטז, ובראשית רבה סא א) על אברהם אבינו.

^ל הובא לעיל בסוף הערה כה.

^{לה} וזה עולה יפה עם מה שאמרו בגמרא (עבודה זרה ט. וסנהדרין צז.) כי השני אלפים "תורה" התחילה מימות אברהם. כי אף שגם נח למד תורה, אבל מימות אברהם התחיל גם השגת תורה שבעל פה עם ידיעת ההכרעה למעשה, והבן.

^{לי} כי בנח לא מצינו שהיה "מקיים" כל התורה, רק שלמד וידע תורה, וכמו שמחלק רבינו להלן באות קכט.

די גמרא זאָגט דאָך^י [שהיה עוף כזה שהיה בחזקת טהור, ואח"כ ראו שהוא טמא].
א פלא, מ'טרעפט נישט די חכמינו ז"ל האָבן זיך חלילה געזאָלט אַמאָל טועה
זיין, נאָר דאָ ביי דעם [טרעפט מען], זיי האָבן מתיר געווען אן עוף [תַּרְנּוּלְתָא דְאִגְמָא] און
דערנאָך איז מען געוואָר געוואָרן [אז] ס'איז דוֹרְס, - די כוחות הטומאה איז דאָך אַזוי
באַהאַלטן, אַז מ'האַט עס קיינער נישט אינאַכט גענומען [מקודם], - הערשט שפעטער
האָבן זיי הערשט געזען אַז ס'איז דוֹרְס.

ג

ולכן כתב רש"י בגמרא, דמהאי טעמא אין לאכול עוף טהור רק "במסורת", כשיש קבלה שאכלו עוף זה במשך הדורות
איבערדעם זאָגט דאָך רש"י^ל, הלכך, איבערדעם טאָר מען נישט עסן קיין עוף
טהור נאָר בַּמְסוּרָה, וואָרן אפילו בימי החכמים [מצינו] ווען זיי האָבן זיך טועה
געווען, זיי האָבן [מתחילה] געזען ס'איז נישט דוֹרְס, און שפעטער הערשט זענען זיי
געקומען דערויף [שהוא דוֹרְס, וטמאוו]. ממילא קאָן מען דאָך קיינמאָל נישט וויסן,
איבערדעם קאָן מען נישט עסן נאָר בַּמְסוּרָה.

נא

און די מְסוּרָה, דעס איז דאָך אַלעס בקבלה. דעס וואָס ס'איז נאָכֵל בַּמְסוּרָה, דאָס
איז אַלעס בקבלה [שהיו אוכלים זאת] אין אַלע דורות, ביז צו משה רבינו'ן.

נב

ישוב קושיא ב (באופן שלישי)

ונמצא שבעוף טהור אי אפשר לפסוק ההלכה ע"י לימוד התורה לחוד,
כי צריך שיהיה עליו גם מסורת וקבלה שאכלוהו במשך הדורות

על כל פנים זעט מען דאָך, [אַז ביי] אָן עוף איז גאָרנישט פאַרהאַנדן [לפסוק ע"י
לימוד התורה לחוד], מוז זיין גאָר אַ מְסוּרָה דערויף.
ממילא איז שוין נישט גענוג פונעם בלוז'ן לימוד, ווייל מ'קאָן זיך טועה זיין אין
די סימנים [של דריסה. שהרי] אפילו די חכמינו ז"ל זענען נישט געקומען דערויף
[מתחילה]^ט.

נג

ואתי שפיר חילוק החזקוני, כי בבחמה שפיר היה יכול נח לירע את הטהורים ע"י שלמד תורה.
אבל בעופות הוצרך עוד לסימן "קליטת התיבה", כי סימן זה היה אצלו כבידור "המסורת"

ממילא לפי זה, היצט פאַרשטייט מען דעם חזקוני'ס חילוק זייער גוט, פון עוף

^י בגמרא חולין (סב:) : אמר רב פפא, תַּרְנּוּלָא דאִגְמָא אסירא, תַּרְנּוּלְתָא דְאִגְמָא שריא. דרש מרימר, תַּרְנּוּלְתָא
דְאִגְמָא אסירא, חזיוה דדרסה ואכלה [פירש"י: ראה חכמים שדורסת ואוכלת], והיינו גירותא [דאמרינן לקמן בפרק כל
הבשר (חולין קט:) אסר לן גירותא, שרא לן לישנא דכוורא, שטעמו כטעמו].

^ל ברש"י חולין (סב) לאחר שמביא הא דתרנגולתא דאגמא, דראוה שדורסת ואסורה, כתב וז"ל: ומתוך שאין
אנו בקיאים בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמה ידרוס, דהא הך תַּרְנּוּלְתָא דְאִגְמָא היו מחזיקין
בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת, ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת, [דהיינו] עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור,
ושלא מסרו לנו יש לחוש. ובמסורת יש לנו לסמוך, כדאמר לקמן (חולין ג:) שוין טהור נאכל במסורת.

^ט וכל זה לפי פשטות הסוגיא, דמשמע כי התרנגולתא דאגמא היה מעולם טמא, רק שלא נתברר להם כן
מתחילה. אמנם בדרושים אחרים מבאר רבינו שגם בזה לא היה שום טעות ביד החכמים, אלא דכל זמן
שהחזיקוהו בטהרה, באמת לא היה עוף זה דורס, רק שאחר כך מחמת ירידת הדורות נשתנה גם טבעי העוף
ושוב נעשה דורס, ואז שוב טמאה חכמים. ועיין זה באורך בדברי רבינו בפתחה פרשת נח תשכ"ה, ובס"ג נח
תשכ"ז (ורבינו יואל בפרשתן, עמוד קלב).

צו בהמה. [ווייל] דאָ איז נישט גענוג געווען דער לימוד התורה, [נאָר] ס'מוז זיין [אויך] אַ מסורה דערויף.

[ובכן] פון וואו האָט ער געהאַט אַ מסורה? דאָס האָט ער געמוזט האָבן [פון] שהתיבה קולטנו, ער זאָל וויסן וועלכעס איז טהור און וועלכעס איז טמא.

נד

סיום ישוב קושיא ב (באופן השני)

איבערהויפט [לויט] וואָס איך האָב פריער געזאָגט (באופן השני) [אז] ביי'ן אַ בהמה קען זיין אויכעט אַז ס'איז דאָ פלוגתות, אָדער כדומה, מוז איך אויך אָנקומען צו די הכרעת חכמים. [ואם כן אף בבהמות וחיות הוצרך גם לסימן קליטת התיבה, ואין צריך אף לחילוק החזקוני].

נה

הקדמה לשוב קושיא א

[דאס ידע נח ע"י סימן קליטת התיבה, למה הוצרך רש"י לומר שלמד נח תורה]

היוצא לנו מזה, דאָס איז טאַקע אמת ויציב, [כן] אפילו ער האָט געלערנט תורה (כדברי רש"י) האָט ער געמוזט אָנקומען צום סימן פון התיבה קולטנו (כדברי הגמרא).

נאָר די קשיא איז דאָך אָבער, אַצינד קאָן מען פרעגן פאַרקערט.

אַז ס'איז געווען התיבה קולטנו (כדברי הגמרא), וויאָזוי איז אַ ראייה שְׁלֹמֹד תוֹרָה (כדברי רש"י). [והלא] קען זיין אַז די תיבה האָט אים דאָס געוויזן, די תיבה האָט שוין געוויזן [מי הוא טהור].

נו

ברמב"ן דקדק דלכאורה יש סתירה, שמקורם נאמר שנים מכל "יבאו" אֵלָיָהּ, שיבאו מאליהן, ואח"כ אמר לו "תקח" לָהּ שְׂבָעָה שְׂבָעָה, שנח היה צריך ללקחם

איבערדעם מיין איך אפשר [לבאר מה שהוצרך גם לידיעת התורה].

[דהנה] לעולם דאָ אין רמב"ן איז אויך דאָ, איז דאָ אַ שטיקל חידוש.

דער רמב"ן זאָגט², ס'שטייט שְׁנַיִם שְׁנַיִם "יבאו" אֵלָ נח, נאָכדעם שטייט (ו, ב) [מכל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה] "תקח" לָהּ [שְׂבָעָה שְׂבָעָה], זאָלסט 'נעמען'. דאָ זעט אויס [אז] זיי זענען אליין 'געקומען', און דאָ שטייט אַז מ'האָט געהייסן נח'ן ער זאָל זיי גיין 'נעמען'.

נז

ומתרץ שני תירוצים: א) מה שנאמר "יבאו" אֵלָיָהּ, היינו שלא להטריח את נח להביאם מן המדבריות, ומה שנאמר "תקח" לָהּ, היינו כי לאחר שיבאו סמוך להתיבה, יכניסם נח בעצמו אל תוך התיבה

זאָגט ער 'קודם' אַ חילוק, [ער זאָגט] צוויי זאכן.

א) מ'האָט געמיינט אַז מ'זאָל זיך נישט דאַרפן מטריח זיין [צו] לויפן אין די מדבריות [צו] אויפזוכן אַלע מינים, אַלע בהמות וחיות. האָט הקדוש ברוך הוא זיי געהייסן [אז] זיי זאָלן [אליין] 'קומען' ביז אַהין, ביז צו די תיבה. אָבער 'נעמען' אין די

² ברמב"ן (ו, ב): שְׁנַיִם מִכָּל יִבְאוּ אֵלָיָהּ לְהַחֲיוֹת. הודיעו כי מעצמם יבאו לפניו שְׁנַיִם שְׁנַיִם, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים ובאיים, והוא יביאם בחיבה אחרי כן. ובמעשה (ו, ט) פירש שבאו זָכָר וּנְקֵבָה, וזה היה בכללם. אחרי כן צוהו שיקח מכל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה שְׂבָעָה שְׂבָעָה, ובאלה לא אמר שיבאו אליו, אלא שהוא יקח אותם, כי הבאים להנצל ולחיות להם זרע באים מאליהם, אבל הבאים להקריב עולות לא גזר שיבאו מעצמם להשחט, אבל לקחם נח, כי הצוואה של שבעה שבעה היתה כדי שיוכל נח להקריב מהן קרבן.

תיבה אריין, דאָס האָט מען 'אים' שוין געהייסן נעמען, איבערדעם איז "תקח".
איבערדעם איז ביידע אמת.
[אזוי] זאָגט ער 'קודם'.

נח

[ב] ועוד תירץ, השנים שנים שהם לחיות זרע, הם באו מאליהן. אבל השבעה שבעה, אותן שהם יתרים על השנים אין סברא שיגזור הקב"ה שיבואו מאליהן לשחיטה, ולכן אותם הוצרך נח ליקח בעצמו

[ב] און 'נאָכדעם' זאָגט ער נאָך עפעס, נאָך אַ בחינה.
זאָגט ער, די צוויי [שנים שנים] וואָס מ'האָט געהייסן נעמען לחיות זרע, 'די' האָט הקדוש ברוך הוא גוזר געווען זיי זאָלן אַליין גיין, זיי זאָלן אַליין 'קומען'.
אַבער די וואָס מ'האָט שוין געהייסן מער, די שבעה שבעה אויף קרבנות מקריב צו זיין, האָט מען נישט גוזר געווען הקדוש ברוך הוא אויף זיי [אז] זיי זאָלן אַליין קומען זיך לאָזן שְׁחַטֵּן, [נאָך] אויף קרבנות האָט מען שוין געהייסן נח'ן [זיי נעמען, ולזה אמר לו "תקח"], דאָס ברויכסט דו שוין צו גיין 'נעמען' דעם וואָס איז ראוימא.
איבערדעם – זאָגט ער – ביי 'דעם' שטייט תְּקַח לָךְ, די האָט ער געברויכט 'נעמען'.
אַזוי שטייט אין רמב"ן.

נט

ואף שהרמב"ן כתב שני הבחינות בהמשך אחד, ולא כתב להדיא שם ב' תירוצים. מכל מקום בהכרח צריך לומר דהם ב' תירוצים נפרדים, כי הלא לתירץ הקושיא סגי בבחינה אחת משניהם

קומט אויס ס'איז אַ חילוק [בין הב' תירוצים. כן] די צוויי תירוצים דאָס איז לכאורה איז דאָס צוויי זאָכן. (והחילוק שביניהם יבואר באות סב).
אפילו ער זאָגט נישט "אי נמי", [אז איזה לשון אחר המורה שבה לכתוב תירוץ שני], ער זאָגט נישט אַז דאָס איז 'צוויי' תירוצים, [פונדעסטוועגן] ס'איז דאָך אַבער צוויי זאָכן, [ווייל] לכאורה פעלט דאָך נישט אויס [שני הבחינות ביחד, שהר"ן ס'איז דאָך ממה נפשך [מתורץ באחד מהם], ממה נפשך איז דאָך פאַרענטפערט, מיט איינעם אַליין איז דאָך שוין פאַרענטפערט די סתירה [מלשון באו ללשון תקח].
אַדער איך זאָג [אז] 'זיי' זענען צוגעקומען [בין] צו די תיבה, און 'ער' האָט זיי אַריינגענומען.

אַדער איך מאַך אַ חילוק, [אז] ביי 'דעם' [שבעה שבעה לקרבנות] איז 'תקח', און ביי 'נעמען' [שנים שנים לחיות זרע] זענען זיי אַליין געקומען.
[ואם כן יש כאן באמת שני תירוצים נפרדים, ויוצא חילוק ביניהם].

ס

והחילוק שבין התירוצים, אין לומר שהוא דלתירוצי השני אמרין דהוצרך נח ליקח היתרים על השנים אף מן המדברות. דהא מבואר להדיא במדרשים שאמר נח שאינו בקי ויכול לעשות כן, ושלזה גזר הקב"ה שכולם יבואו מאליהם אל נח

דער אמת, דעם [אז] איך זאָל זאָגן [שהחילוק בתירוץ השני הוא] אַז 'די' אויף קרבנות האָט ער געדאַרפט גיין נעמען [הכל' בעצמו, אפילו זוכן] אין די מדבריות גאָר, דאָס קען איך נישט זאָגן.

[ווייל] ס'שטייט דאָך אין מדרש בפירוש^{מב}, נח האָט גע'טענה'ט וְכִי קִנִּיגִי אָנִי [=צד חיות] וּבְלִיטְרִי אָנִי [=מורה בקשת]^{מג}, אַז איך זאָל קענען אויפזוכען אַלע מינים. האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט, איך וועל זיי דיר שיקן. הקב"ה האָט גוזר געווען אויף די אַלע שָׂרִים [ומלאכים הממונים על כל מין ומין], און זיי האָבן זיי געברענגט אַלע אַהין צו אים. [אזוי] שטייט דאָך אַרויס אין מדרש [דלעיל]. און ס'שטייט אַזוי, אין פרקי דרבי אליעזר שטייט עס^{מז}, [און] אין תרגום יונתן זעט דאָך אַזוי אויס^{מה}.

סא

[וואס כן אי אפשר לומר דלתירוצ' השני של הרמב"ן החילוק הוא] אַז מ'זאָל ברענגען [השבעה שבעה] פון די מדבריות.

סב

ולכן צריך לומר לאידך גיסא, דהחילוק הוא דלתירוצ' השני אמרינן דהשנים שנים באו מעצמן עד אל תוך התיבה, ורק היתרים על השנים, אותם הוצרך נח ללקחם מן סמוך לתיבה אל תוך התיבה נאָר פאַרקערט קאָן מען אַ חילוק מאַכן, [דלתתירוצ' השני] אפילו זיי זענען געווען דאָרטן, [אמרינן כי] יענע זענען געקומען אַליין ביז אין דער תיבה אַריין, די שְׁנַיִם שְׁנַיִם, [ולא הוצרך אף להכניסם לתוך התיבה]. אָבער די וואָס ער האָט שוין געברויכט האָבן אויף קרבנות, האָט 'ער' זיך שוין געדאָרפט באַמיען און נעמען [מחוץ לתיבה אל תוך התיבה, אבל גם הם באו מאליהם 'עד' סמוך להתיבה].

סג

ישוב קושיא א

לתירוצ' השני של הרמב"ן, דלא קלטת התיבה מעצמה רק השנים שנים, אבל השבעה שבעה הוצרך נח ליקח את בעצמו. נמצא דבהשבעה שבעה לא היה שייך הסימן של קליטת התיבה, ולזה הוצרך רש"י לומר שידע אותם ע"י שלמד נח תורה היצט איז שוין רעכט [לפי תירוצ' השני של הרמב"ן, ליישב למה הוצרך רש"י לומר שלמד נח תורה].

מילא, [הסימן של] תיבה קולטתו, [זה היה רק אצל השנים שנים] די וואָס זענען געגאָנגען [אפילו ביז] 'אין' די תיבה. אָבער די טהוֹרִים וואָס ער האָט געדאָרפט צו גיין נעמען [שבעה שבעה], האָט ער דאָך נישט געקאָנט וויסן [פון] שהתיבה קולטתו, [ווייל] 'ער' האָט זיי דאָך געמוזט נעמען איידער 'זיי' זענען געקומען אין די תיבה, ער האָט זיי דאָך הערשט אַריין געטראָגן אין דער תיבה. [און] אַז ער האָט זיי אַריין געטראָגן

^{מב} בבראשית רבה (לב, ח): והבאים זכר ונקבה (ז, טז). אמר לו נח וכי קניגי אנא, אמר לו מה איכפת לך, 'מובאים' אין כתיב, אלא "הבאים", מאיליהן היו באים.

^{מג} הוא מלשון הגמרא חולין (ס:): אמר רב חנן בר רבא, הַשְׁסוּעָה (ראה י, ז) בריה בפני עצמה היא, שיש לה שני גבין ושני שדראות נפירש"י: ולכן נקראת שסועה, תאומה]. וכי משה רבינו קניגי היה [צד חיות בקניגון] (מקום המיוחד לזה), או בליסטרי היה [מורה בקשת לחיות, ומגין היה בקי בחיות הללו שאין אדם בקי בהם], מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים.

^{מז} בפרקי דרבי אליעזר (פרק כג): אמר נח לפני הקב"ה, רבון כל העולמים וכי יש בי כח לקבצן אלי אל התיבה, ירדו כל המלאכים הממונים על כל מין ומין, וקצבו אותן ואת כל מזונותן. וְיָבֵא' נח אין כתיב, אלא "יָבֵאוּ" אַל נח (ז, טז), באו מאליהן.

^{מה} בתרגום יונתן (ז, כ): מעופא לזניה ומבעירה לזניה ומכל ריחשא דארעא לזניה, תרין מכולא יעלוך לוותך על יד מלאכא דאָחד ומיעל יתהון לך לקיימא.

אין דער תיבה, קען איך דאך נישט זאגן אַז מ'זאָל וויסן פון דעם וואָס שהתיבה קולטתו, [ווייל דאָס] האָט 'ער' געמוזט נעמען, [וועל זה הוצרך רש"י לומר שלמד נח תורה, ומשם ידע מי הם הטהורים. ומדויק בזה גם מה שכתב רש"י כן דייקא בפסוק מכל הבהמה הטהורה וגו' "תקח" לך "שבעה שבעה"].

סד

איבערדעם איז שוין טאַקע ביידע אמת. [שהוצרך נח הן לידיעת סימני הטהרה שבתורה, והן להסימן של התיבה קולטתו].

איבערדעם איז דאָס ביידע אמת, ער האָט זיך נישט געקענט פאַרלאָזן בלויז [אויף] שהתיבה קולטתו, וואָרן אויף די וואָס מ'האָט געדאַרפט צו האָבן [לקרבנות] - אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט - די וואָס ער האָט געדאַרפט האָבן צו קרבנות, איז דאך נישט געווען אין די גזירה [לבוא מאליהן, אויף זיין] האָט הקדוש ברוך הוא נישט גוזר געווען זיי זאָלן אַליין אַריינגיין אין די תיבה, נאָר וואָס דען, 'ער' האָט זיי געמוזט גיין הערשט נעמען, ממילא האָט ער דאך געדאַרפט וויסן 'וואָס' ער זאָל נעמען. נְכִי הסימן של] תיבה קולטתו דאָס האָט מען דאך הערשט געוואוסט שפעטער, ביים אַריינטראָגן אין די תיבה, אָבער ער האָט דאך געברויכט נעמען 'אייידער' זיי זענען אַריין אין די תיבה, ממילא האָט מען געמוזט האָבן ביידע, [הן שלמד תורה, והן דתיבה קולטתו].

סה

ואף שביארנו לעיל דלא היה יכול לידע הכרעת ההלכה ע"י לימוד התורה לחוד, ובפרט בעופות, מ"מ בחר תחילה באותם שהיו טהורים לפי דעתו במ"ט פנים של טהור, ורובם שהיו טהורים לדעתו היו טהורים גם לפי הכרעת החכמים, ונשארו רק מועטים שלא היה יכול להכריע בעצמו, ועליהם השתמש בבירור קליטת התיבה, דאותן שלא היו מכוונים להלכה, לא הניחה אותו התיבה להכניסם. והתועלת בכל זה היה שלא יהיה לו טירחא יתירה בחנם אצל כל המינים, רק במינים מועטים שיש בהם פלוגתא

נאָר פונדעסטוועגן האָט ער געמוזט וויסן וועלעכעס איז נכנס [בגדר טהור, כדי לידע איזה מהם לבחור בתחילה להכניס מהם שבעה], מסתמא .. פונדעסטוועגן דעס וואָס ער האָט געזען פאַר טהור, וואָס ער האָט געזען על כל פנים ס'איז די מ"ט פנים טהור דאָ דערויף, האָט ער 'געגאַנגען' נעמען.

האָט ער נאָר [נאָך] געמוזט מברר זיין [מי הם הטהורים "לישראל" על פי הכרעת החכמים, ובפרט בהעופות], מ'האָט דאך נישט געקענט נעמען 'אַלע' בהמות ועופות און אַריינטראָגן, ער זאָל מברר זיין פון התיבה קולטתו, ס'איז דאך דאָ זייער אַסאַך [מינים], און די טירחא איז זייער גרויס, אַזוי ווי ער זאָגט [במדרש הנזכר, כ'] הקדוש ברוך הוא האָט אים נישט געוואָלט אַזויפיל מטריח זיין, אַזוי ווי דער מדרש זאָגט (כדלעיל אות א) וואָס, און טאַקע דער רמב"ן זאָגט דאָרטן (כדלעיל אות נז). האָט 'ער' נאָר גענומען די וואָס זענען [לדעתו] טהור.

נאָר פונדעסטוועגן, מכריע צו זיין די הלכה [גם על הספיקות], ער זאָל וויסן 'זיכער', האָט הערשט די תיבה מכריע געווען, [כל] שהתיבה קולטתו.

סו

[און] איבערדעם איז טאַקע [הקשו בגמרא] מנא ידע. [דאף שלמד תורה, אבל מנא ידע לבסוף לברר בוודאות בהכרעת הספיקות שבפלוגתות החכמים בתורה שבעל פה, או בהמסורת שבתורה

שבעל פה. ועל זה תירצו כדבר חסדא, דידע זה ממה שהתיבה קולטתו, דאותם שלא היו טהורים לפי הכרעת החכמים 'לישראל' לא הניחה אותו התיבה להכניסם].

סז

סיום ישוב קושיא א-ב

איבערדעם איז דאך די ביידע אמת, האָט ער געברויכט האָבן אַז ער האָט געדאַרפֿט לערנען תורה ער זאָל וויסן [איזה בהמה ליקח בתחילה], און ס'האָט געמוזט זיין דער סימן שהתיבה קולטתו [לברר ההלכה בברירות, אם ישאירם בהתיבה במספר שבעה שבעה].

סח

ישוב קושיא ג

[וממילא מיושב גם מה שהקשינו, דלמה לא היה יכול לידע זאת ע"י שיראה איזה מינים קלטה התיבה שבעה שבעה, ואיזה מינים קלטה רק שנים שנים. כי לדרכינו נמצא דאותם שהם יותר על שנים שנים, לא קלטה התיבה כלל, רק לאחר שנח בעצמו בחר בהם ולקח מהם שבעה שבעה. ואם כן מעיקרא היה צריך נח לידע איזה מהם טהור ואיזה מהם טמא, כדי לידע באיזה מהם לבחור ליקח אותם].

סט

ישוב קושיא ה

אצל השבעה שבעה של הטהורים שלקח נח בעצמו, כתיב שם הבהמות תחילה ואח"כ העופות. כי הבהמות עלה בידו תחילה לברר מי הם הטהורים, כי בנקל לבררם

איבערדעם איז רעכט, [וואָס] ביי די טהורים [שלקח מהם "שבעה שבעה"] שטייט 'קודם' די בהמות.

וואָרן ביי די בהמות האָט ער געוואוסט די הלכה תיכף, פון תורה שבכתב. אָבער דעם [העופות] איז דאָך הערשט אין תורה שבעל פה, [ולדרכינו] אפשר האָט ער עס גאָרנישט געהאַט (כפי אופן הראשון של ישוב קושיא ב), און אפילו ווען יא (כפי אופן השני והשלישי שם), איז דאָך אַ גרויסע יגיעה [לברר ההלכה בתורה שבעל פה (כפי אופן הראשון), או לברר מציאות טבע העופות אם אינם דורסים (כפי אופן השלישי)], קען מען דאָך נישט וויסן זיכער [אם אין העוף דורס], אַזוי ווי רש"י זאָגט [דגם עתה, לכן עוף הבא לפנינו אין נאכל אלא במסורת, וכן אצל נח] דאָס איז דאָך עוף טהור, עוף טהור קען מען דאָך נישט עסן נאָר בַּמִּסְוֶרֶת, און אפילו חכמינו ז"ל דאָרטן [בתרגומא דאגמא] זענען הערשט שפעטער געקומען דערויף.

איז מען 'פריער' געקומען דערויף [על סימני 'הבהמות'].

איבערדעם ביי די טהורים [כשלקח שְׂבָעָה שְׂבָעָה] שטייט 'קודם' די בהמות, וואָרן ביי דעם איז ער פריער געקומען אויף דער הלכה, [לברר] וועלכע ער זאָל נעמען.

ע

אבל אצל השנים שנים שגזר עליהם הקב"ה שיבואו מאליהן עד לתוך התיבה, כתיב שם העופות תחילה ואח"כ הבהמות. כי למעט בניסא עדיף, ובדרך הטבע העופות הם ממחרים לבא תחילה, כי הם פורחין באויר במהירות

אָבער ביי די שְׁנַיִם שְׁנַיִם [שנכנסו להתיבה מאליהם ואפילו בהטהורים, אָדער] ביי די טמאים, ביי די ערשטע [כניסת בהמות ועופות לתיבה, כשנכנסו מאליהם], איז דאָך נאָר

¹⁰ דלפי האמור, לתירוץ השני של הרמב"ם גם הטהורים, באו מהם תחילה שנים שנים עד תוך התיבה, ורק היתירים על השנים שנים הם לקח נח בעצמו. ובוה ניהא כי בפסוק שנים מכל "יבואו" אליך להחיות שהזכיר

געקומען די שנים, דאס האט דאך השם יתברך אים געשיקט זיי, ממילא אז ער האט זיי געשיקט, זענען די עופות פריער געקומען. וואָרן פון דעם טבעיות קומען דאך די עופות פריער.

הקדוש ברוך הוא האט דאך נישט מְשַׁנָּה געווען די טבע בחנם, ס'איז גענוג [וויפיל מ'דארף], לְמַעַט בְּנִיסָא עֲדִיף, הקדוש ברוך הוא האט זיי געהייסן קומען [בדרך נס], אָבער אז זיי זענען [שוין] געקומען, קומען דאך עופות פריער [בדרך הטבע, ווייל] די עופות האָבן אין זיך אַ כח הפריחה, זיי זענען פורחים [במהירות באויר, כדכתיב]^{מז} כְּצִפְרִים עֹפּוֹת. [וממילא] זענען די עופות פריער געקומען.

עא

איבערדעם ביי די וואָס זענען אַליין געקומען, און 'ער' האט נישט געדאַרפט מברר זיין קיין הלכה, זיי זענען געקומען אַליין אין די תיבה, זענען טאַקע די עופות פריער געקומען. ממילא איז דאָס נישט קיין סתירה.

עב

ישוב קושיא ד

גם לדעת התרגום יונתן הקריב נח קרבן מכל מינים המהורים.
ומה שכתב בתרגום יונתן שהקריב "ארבע" הכוונה כלהלן

און דעם וואָס דער תרגום יונתן זאָגט [שהקריב] אַרְבַּע.
דאָכט זיך מיר טאַקע [כדלעיל (אות טו-ז)], אז ער האט טאַקע מקריב געוועזן פון 'אַלע' מינים [הטהורים]^{מז}.
נאָר די אַרְבַּע איז פשוט פאַרענטפערט קען זיין.

עג

דהנה בחזקוני מכאיר טעם שציוה הקב"ה ליקח מן המהורים כמספר "שבעה" דייקא, דשנים הם לחיות זרע, ושאר החמשה הם לצורך ה' קרבנות, ב' עבור נח ואשתו, ג' עבור שם חם ויפת

וואָרן דער חזקוני זאָגט^{מז} [לבאר] פאַרוואָס האט ער געדאַרפט האָבן [המהורים דוקא] שְׁבַעָה, [ווייל] צוויי איז געווען אויף לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת, זיי זאָלן בלייבן לְחַיִּית זֶרַע, און פִּינֶף איז געבליבן [ווייל] ער האט מקריב געוועזן פִּינֶף קרבנות, פאַר זיך, און פאַר די דריי זין, און פאַר אשתו, ממילא איז עס פִּינֶף.

הרמב"ן בקושיתו (וכן בפסוק שנים שנים באו אל נח שהזכיר רבינו לעיל) הלא מיירי מכל המינים ביחד באין חילוק שם בין הטהורים לטמאים, וכמו שפירש"י דפירוש הכתוב הוא דמן הפחות היו שניהם בזוה הושוו כולם.

^{מז} לשון הפסוק (בישעי' לא, ה) כְּצִפְרִים עֹפּוֹת כֵּן יֵגֵן ה' צִדְקָתוֹ. וכן הוא בלשון הפייטן (ביצירות לשחית ראש השנה).
^{מח} ולא כפירוש החיד"א בזה, שהקריב רק מארבע מינים הכשרים לקרבן לאחר מתן תורה.

^{מט} עיין בחזקוני (ו, ב) לפי דרכו שסובר דשבעה הכוונה על שבעה זוגות, דהיינו שבעה זכרים ושבעה נקבות, ולפי זה כתב וז"ל: ומתוך שריבה הכתוב בטוהורות זכרים ונקבות, הבין נח שהקב"ה חפץ שיקריב לו מהן קרבן, שכן משפט עולה באה זכר, כדכתיב (ויקרא א, ג) אם עלה קרבנו זָכָר תָּמִים יִקְרֶבְנוּ. ומה שלקח מכל מין טהור "שבעה" זכרים, כדי להקריב מהם חמש עולות, לו ולאשתו ולשלשת בניו, ונשתירו שנים זכרים לחיות זרע, עכ"ל.

ורבינו מקצר דבריו לחדש על פי דרך החזקוני במספר החמש, דכן יש לומר גם לדעת המפרשים דשבעה שבעה הכוונה רק על שבעה ממש [ג' זוגות, ואחד בלא זוג]. דהשנים שהם זכר ונקבה הם לפרות ולרבות, ושאר החמש בהמות (הן זכרים והן נקבות) הם לקרבנות [וכמבואר בדברי הגמרא ובהם המובא לעיל בריש הערה ג, דלכני נח מותר להקריב הן נקבות עולות].

עד

ועל פי זה נראה דעת התרגום יונתן הוא, דלעולם גם בנח אמרין אשתו כגופו והיה סגי בקרבן אחד לנח ואשתו, ונמצא דהיה סגי בארבע קרבנות לבד מכל מין ומין, א' לנח ואשתו וג' לבניו ונשותיהם

איך מיין אָבער, [אַז] דער דַעַת די שיטת התרגום יונתן איז, אַז לעולם, אַזוי ווי ער האָט מקריב געווען פֿאַר די דריי קינדער פֿאַר זיך, איז דאָך יעדער מיט זיין בני בית איז דאָך אשתו כגופו, פֿאַר יעדן הויז [סגי בקרבן אחד, ולכן גם נח עצמו לא הוצרך להקריב עבור אשתו בפני עצמה], האָט ער נאָר געדאַרפט האָבן פֿאַר אים און פֿאַר די דריי קינדער, נאָר פיר.

עה

אבל בהמה החמישית מכל מין, השאיר נח לאכול בכרי לאכול ממנה, יען כי אז הותר להם אכילת בשר

און דאָס פיפטע האָט ער געדאַרפט אויף עפעס אַנדערש.

וואָרן מ'האָט דאָך שוין דעמאָלטס מתיר געווען אכילת בשר. [וואָס] ביז דעמאָלטס האָבן זיי נישט געטאַרט עסן [קיין בשר, עד שנאמר עתה לנח (ט, ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו'] פֿירק עֲשֹׁב נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל.

האָט מען דאָך געדאַרפט האָבן די טהורים, אַז מ'זאָל 'עסן' פון זיי.

עו

אזוי ווי טאַקע דער חיד"א אַליין² ברענגט דאָך אַליין דאָס, אַז ס'איז דאָ דעריין נאָך עפעס אַ טעם אויך [לזה, על פי דברי האר"י ז"ל].

עז

[ובישמח משה³ מבואר הטעם, אַז] דערפריער האָט מען נישט געטאַרט עסן קיין בשר, [ווייל] ס'איז נאָכנישט געווען, 'פֿאַרן' דור המבול⁴ איז נאָכנישט געווען אַזוי

² וכמבואר בגמרא סנהדרין (נט:): אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב (בראשית א, כט) לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ [פירש"י: לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל ירק עשב לאכלה, אבל] ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח התיר להם, שנאמר פֿירק עֲשֹׁב נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל [כירק עשב שהפקרתי לאדם לאכול, נתתי לכם מעכשיו את כל, אפילו בהמות וחיות].

וברש"י בראשית (א, כט): לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ. השווה להם בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם. וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו', כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל.

וברש"י בפרשת (ט, ג): [כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי] לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָה, שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם כִּירָק עֲשֹׁב שהפקרתי לאדם הראשון נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל.

³ בחומת אנוך ריש פרשת (אות א) כתב בתוך הדברים וז"ל: אפשר כמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל (בשער המצות, פרשת עקב), כי כשנברא אדם הראשון תכף בהמה היו מתוקנות, במה שקרא להן שמות, ולכן נאסר בשר לאדם הראשון. וכשחטא לא היה בו ולעשרה דורות כח לברר, מרוב הפגם. עד שבא נח, ובצדקתו היה לו כח לברר, והותר לו הבשר. [וכן כתב באורך במדבר קדמות מערכת א' אות נז].

⁴ עיין בישמח משה בפרשת (בפסוק ומוראם וחתכם, בסוף דבריו) וז"ל: נחזור לענינינו, כי נראה דבר מושכל מצד הסברה, דהגלגולים של נפשות בני אדם בבעל חי ובדומם צומח התחיל אחר המבול, כי אז כבר יצאו כמה נפשות מחדר הגוף, שכבר מלאה הארץ מבני אדם קודם המבול, וכולם נפגמו ונתקלקלו, והוצרכו לתיקון אחר המבול, וזרע אדם היה מעט בעולם אחר המבול, והוצרכו להתגלגל בדומם צומח חי, כן נראה לי נכון. אבל בעת ברוא אדם, ודאי לא היה עדיין שום נפש אדם בדומם צומח חי, כי עדיין לא נתקלקלו ונפגם שום נפש אדם, לכך נאסר לאדם הבעלי חיים, כי למה יהרוג את הבעלי חיים בשביל למלאות רסן תאוותו, ודי לו במה שתוציא הארץ. מה שאין כן בימי נח שכבר התחיל הגלגול בדומם צומח חי והוצרכו לתיקון, לכך הותר לו אכילת הבעלי חיים כדי שיתוקנו הנפשות. ועיין בעשרה מאמרות במאמר חקור דין (ח"ב סוף פרק יז). וזה נראה טעם אמרם (פסחים ט:): עם הארץ אסור לאכול בשר, דעם הארץ היינו כמשמעו, שאינו עוסק רק בעבודת הארץ ובפסקי העולם ולא בעבודת ה', ואינו אוכל רק למלא בטנו, ואינו באוי לתקן נפש המגולגלת, ואם כן די לו

גרויס די חטאים, די רשעים, איז נישט געווען אַזויפיל מגולגלים [שהוצרכו לבוא עוד הפעם בזה העולם], אַזויפיל גלגולים [שנתגלגלו בבעלי חיים, ולכן] האָבן זיי [הבעלי חיים] נישט געדאַרפט האָבן קיין תיקון, האָט מען נישט געטאַרט עסן קיין בשר. אָבער 'נאָכן' דור המבול האָט זיך שוין אָנגעהויבן, האָט מען שוין געזען ס'וועט נאָכקומען נפשות המגולגלים, ברויך יעדעס [צו] האָבן אַ תיקון, האָט מען שוין געברויכט מתיר צו זיין בשר אויך, צו עסן. [יען כי בהם מתגלגלים נפשות הצריכים תיקון].

עח

ואותן שהקריב מהם קרבנות לא היה יכול לאכול מהם, שהרי היו כולם "עולות", שאין בהם אכילת אדם

ממילא האָט מען שוין געברויכט צו עסן דאָס אויך, האָט ער דאָך געמוזט האָבן איין מיין¹¹, טאַקע פשוט אויף לאכילה. [שהרי] די קרבנות זענען דאָך געווען עולות¹², איז דאָך כולו כליל, [ואין בהם אכילת אדם]. איבערדעם זענען די פינף [היתירים בהטהורים על הטמאים]. און מקריב געווען האָט ער נאָר פיר.

עט

ולכן שפיר כתב התרגום יונתן שהקריב "ארבע", והכוונה שמכל מין ומין הקריב ארבע מהם, כי שנים מהם השאיר לחיות זרע, ואחד מהם השאיר לאכילה

איבערדעם איז רעכט וואָס דער תרגום יונתן זאָגט, ער האָט מקריב געווען אַרבע. איז טאַקע מדוקדק דער חשבון. [כי לעולם] ער האָט גענומען פון אַלע מינים [טהורים]¹³. אָבער פון יעדן מין [טהור] האָט ער מקריב געווען [נאָר] אַרבע, [אבל את החמישי לא הקריב, אלא הניחו לאכילה] וועגן די נפשות המגולגלות, אַזוי ווי ס'שטייט. אין דעם איז געלעגן [נפשות], אין אַלעמען איז געוועזן נפשות המגולגלות.

במזון לקיום הגוף במה שתוצא הארץ, דכל עצמו של אכילת בשר לא הותר לנח רק על מנת לתקן, כנ"ל נכון בס"ד. [ורבינו מוסף עוד נופך והסבר בזה לפי דרכו].

ו"ל רבינו בס"ג נח תשכ"ח: דער זיידע זכרונו לברכה אין ישמח משה, ער זאָגט, ס'איז דאָ טעמים פאַרשידענע, [און] ער זאָגט נאָך א טעם, פאַרוואָס פריער האָט מען נישט געטאַרט עסן קיין בשר, און פון דעמאָלטס אָן האָט מען געמעגט. זאָגט ער, לעולם איז אכילת בשר א הכרח, [ווייל] ס'ליגט דאָך נשמות אין דעם [וואָס זענען דערין] מגולגלים. ס'איז ידוע די חכמי אמת זאָגן דאָך אַלע, דער אר"י הקדוש און אַלע, ס'ליגט אין דעם [נפשות הצריכים תיקון], דאָס פעלט אויס. נאָר 'פאַרן' דור המבול איז דאָס נישט געווען, די אַלע רשעים, און צדיקים [וואָס] ווערן מגולגל אין עופות טהורים, ס'איז נישט געווען אַזעלכע, ס'איז נישט געווען די בחינות, ס'איז נאָכנישט געווען דאָס גאַנצע. ביי אדם הראשון'ען איז דאָך אַזוי אַזוי געווען גאַרנישט, אים האָט מען אַזוי נאָכנישט געקענט מתיר זיין [לאכול בשר], ביז נאָכן דור המבול איז נאָכנישט געווען די צייט פונעם תיקון. אָבער נאָך אים, פון 'נאָכן' דור המבול האָט זיך אָנגעהויבן [צורך התיקון בזה], ס'איז דאָך געווען טאַקע פונעם דור המבול [אַליין אין] געווען אַזעלכע [ערליכע] וואָס זענען געווען מיטגעריסן מיטן דור, זיי האָבן געדאַרפט האָבן א תיקון, אַז נישט העטן זיי גיווען שלעכט געווען [גם בגלגול השני], העטן זיי דאָך אַריינגעקומען נאָכאמאָל אין דעם.

¹¹ היינו בעשרה דורות שמאדם ועד נח, חוץ מדור המבול עצמו.

¹² פירוש בהמה ועוף אחד מכל מין ומין.

¹³ כמו שנאמר (ו, ח) "וַיַּעַל 'עֹלֹת' בַּמִּזְבֵּחַ. וּכְמִבְּרֵא בַּגְּמָרָא זְבָחִים דְּלַעִיל (ריש הערה ג), דהכל קרבו עולות.

¹⁴ אפילו מאותן שאינם כשרים להקרבה לאחר מתן תורה. וכלשון הפסוק ויקח "מכל" הבהמה הטהורה וגו', וכמבואר גם בגמרא ובחיים, ובדברי התרגום יונתן עצמו. וממילא לא יוקשה על תירוצינו, הג' קושיות שהקשינו (באות וז) על תירוץ החיד"א.

קכח
סיום התורה

מ'דארף צו וויסן ס'איז גרויסע נסיונות, דאָס האָט מען איבערגעלאָזט [גם לאחר המבול] (מכבואר לעיל בחלק הדרוש שידפס א"ה בחלק ב).

איבערהויפט 'היצט' אין דעם לעצטן דור, דאָס זענען די שווערסטע נסיונות, פון עיקבא דמשיחא.

די גרויסע נסיונות וואָס אַ איד ברויך זיך מתגבר צו זיין [דערויף], אַז מ'זאָל זיך האַלטן אין אמת, אינעם 'כח התורה', און אין דרך האמת, אין דרכי אבותינו, מ'זאָל זיך אין דעם האַלטן.

קכט

לא מצינו בדברי חכמינו שנה היה "מקיים" כל התורה, רק שהשיג וידע את התורה. והצורך בזה היה דכיון שעל ידו בא קיום לעולם, על כן הוצרך שיהיה לו "כח התורה" שהוא הכח של קיום העולם

מיט דעם [עם 'כח התורה'] האָט זיך אָנגעהויבן [קיום העולם, וכדברי רש"י דלעיל], מַפְל הַבְּהִמָּה הַטְּהוֹרָה, מַכָּאן שְׁלֵמַד נַח תּוֹרָה.

ס'שטייט גאָרנישט אַז ער [נח] האָט נאָך "מקיים" געווען כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ס'שטייט נאָר ביי אברהם אבינו¹¹ ["שקיים" כל התורה].

[ואם כן לכאורה למה היה זה צורך לנח ששיג ללמוד תורה].

נאָר פונדעסשוועגן, נח האָט אויך משיג געווען די תורה, ווייל [אויף] דעם אַליין, אויפצוהאַלטן אַ וועלט, האָט ער געמוזט האָבן אַ כח התורה.

קל

דער בורא כל עולמים זאָגט, די תורה איז אומנתו של הקדוש ברוך הוא¹², מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֶן¹³ (שיר השירים ז, ב), אַזוי ווי אַן אומן [וואָס] ער קוקט אין כלי אומנות וואָס ער

¹¹ מכבואר לעיל בהערה כה מלשון הגמרא יומא, וכן הוא בלשון המשנה סוף קידושין.

¹² מכבואר בבראשית רבה (א, א): רבי הושעיה רבה פתח (משלי ח, ל) וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמֹן וְאֵהִיָּה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם וגו' .. דבר אחר אמן, אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפושין. כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. והתורה אמרה בראשית ברא אלקים, ואיך ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי שם, כב) ה' קִנְיִי רֵאשִׁית דְּרֹכִי. ובגמרא פסחים (סח:): אמר רבי אלעזר, אילמלא תורה לא 'נתקיימו' שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג, כה) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חִקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי.

ובזהרה הקדוש (ח"ב קסא): זַכָּאִין אֵינוֹן כָּל אֵינוֹן דְּמַשְׁתַּדְּלִי בְּאוֹרֵייתָא. ובגין דְּכֵד בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלָמָא, אִסְתַּפַּל בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא, וּבְרָא עֲלָמָא, וּבְאוֹרֵייתָא אֲתַבְּרִי עֲלָמָא, כְּמָה דְּאוּקְמוּהָ, דְּכָתִיב וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמֹן, אַל תִּקְרִי אֲמֹן אֶלָּא אֲמֹן. וְכִי אֲוֹרֵייתָא אֲוִקְמָא הָיָה. אֵין. וְהוּא מִשְׁלַן לְמַלְכָּא דְּבָעִי לְמַעַבְד פְּלִטְרִין, אֵי לֹא שׁוּי לְגַבִּיָּה אֲוִמָּאן, לֹא יָכִיל לְמַעַבְד פְּלִטְרִין. כִּיֹּן דְּפִלְטְרִין אֲתַעֲבִידוּ, לֹא סְלִיק שְׁמָא, אֶלָּא דְּמַלְכָּא. אֵלִין פְּלִטְרִין דְּעִבְד מַלְכָּא, מַלְכָּא שׁוּי בְּאֵינוֹן פְּלִטְרִין מַחֲשֶׁבָה. כִּךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בָּעִי לְמַבְרִי עֲלָמָא, אִסְתַּפַּל בְּאוּמָנָא, וְאִף עַל גַּב דְּאוּמָנָא עִבְד פְּלִטְרִין, לֹא סְלִיק שְׁמָא אֶלָּא דְּמַלְכָּא, אֵלִין פְּלִטְרִין דְּעִבְד מַלְכָּא, וְדֵאִי מַלְכָּא בְּנָה פְּלִטְרִין. אֲוֹרֵייתָא צוּחַח וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמֹן, בִּי בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלָמָא.

דְּעַד לֹא אֲתַבְּרִי עֲלָמָא, אֲקַדִּימַת אֲוֹרֵייתָא תְּרִין אֲלָפֵי שָׁנִין עֲלָמָא, וְכֵד בָּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַבְרִי עֲלָמָא, הָיָה מִסְתַּפַּל בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא, כְּכָל מְלֶה וּמְלֶה, וְעִבְדִּי לְקַבְּלָהּ אֲוִמָּנוּתָא דְּעֲלָמָא. בְּגִין דְּכָל מַלְיִין וְעוֹבְדִין דְּכָל עֲלָמִין, בְּאוֹרֵייתָא אֵינוֹן. וְעַל דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָיָה מִסְתַּפַּל בַּהּ, וּבְרָא עֲלָמָא וכו'. בְּאוֹרֵייתָא כְּתִיב בַּהּ, בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אִסְתַּפַּל בְּהַאי מְלֶה, וּבְרָא אֶת הַשָּׁמַיִם. בְּאוֹרֵייתָא כְּתִיב בַּהּ, וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר, אִסְתַּפַּל בְּהַאי מְלֶה, וּבְרָא אֶת הָאוֹר. וְכֵן כְּכָל מְלֶה וּמְלֶה דְּכָתִיב בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא, אִסְתַּפַּל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְעִבְדִּי הָיָה מְלֶה, וְעַל דָּא כְּתִיב וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמֹן. כְּגוֹנוּתָא דָּא כָּל עֲלָמָא אֲתַבְּרִי.

כִּיֹּן דְּאֲתַבְּרִי עֲלָמָא, כָּל מְלֶה וּמְלֶה לֹא הָיָה מַתְקִיָּם, עַד דְּסְלִיק בְּרַעוּתָא לְמַבְרִי אָדָם, דִּיהִיֹּי מַשְׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵייתָא, וּבְגִינָה אֲתַקְּיָם עֲלָמָא. הַשְׁתָּא כָּל מַאֲן דְּאִסְתַּפַּל בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא, וְאִשְׁתַּדֵּל בַּהּ, כְּכִיכּוֹל, הוּא מְקִיָּם כָּל

באַשאַפֿט, [אָזוי] דער בורא כל עולמים האָט געקוקט אין די תורה און ער האָט באַשאַפֿן די וועלט.

דער גאַנצער בריאת העולם ריקט זיך נאָך די תורה הקדושה, דאָס איז דער מקור [הבריאה].

[וממילא] מיטן כח התורה האַלט מען אויף [די וועלט].

קלא

זיי האָבן געברויכט האָבן ירק [ומאכל לכל הבעלי חיים, כדי] לחיות זרע, נח האָט דאָ געדאַרפֿט אויפהאַלטן [די וועלט], ער האָט געמוזט די גאַנצע וועלט אַרייננעמען, און מאַכן אַ סדר, און דורך אים שְׁמַתָּ לְעוֹלָם שְׁאֲרִיתָּ, [צו] אויפהאַלטן די וועלט. [ולכן] האָט ער געמוזט האָבן אויף דעם אַ תורה הקדושה. האָט מען אים געמוזט לערנען תורה, האָט מען אים מְגַלָּה געווען די רזי תורה. פון די רזי התורה האָט ער געזען, אין רזין דחכמתא האָט ער דאָס אַלעס געזען.

קלב

[און] דאָס האָט אַלעס אָזוי געברויכט צו זיין, אַתּ הַכֹּל עָשָׂה יְפֶה בְּעֵתוֹ (קהלת ג, יא). אפילו די אַלע 'חסרונות' האָט אָזוי געברויכט צו זיין^א. אָזוי ווי די אַלע עבירות פון די ראשונים, האָט אָזוי געברויכט צו זיין. אָזוי ווי [ס'איז געווען] ביי חטא מכירת יוסף^ב, און ס'איז געווען דעמאָלטס ביי נח^ג, און אָזוי כסדר.

קלב

מבואר באר"י הקדוש, כי נח נתגלגל במשה, שהוא עמוד התורה. אלא שבימי משה בא עם כח התורה "בשלימות", אבל עכ"פ גם בימי נח כבר היה לו "כח התורה" לצורך קיום העולם איך האָב שוין נעכטן נאכט שוין געזאגט, אַז דערנאָך שפּעטער איז 'ער' דאָך אַריינגעקומען אין משה רבינו, ווי דער אר"י הקדוש זאָגט^א [זא] משה רבינו איז געווען נשמתו של נח. ער איז געקומען [בימי משה] מיט די גאַנצע הַשְׁלָמָה [לקבל התורה], און דאָס האָט זיך אָנגעהויבן [עוד בימי נח] מיטן כח התורה.

עֲלָמָא. קודשאַ בְּרִיךְ הוּא אַסְתַּכֵּל באַרְיִיתָא, וּבָרָא עֲלָמָא. בַּר נֶשׁ מִסְתַּכֵּל בַּהּ באַרְיִיתָא וּמִקְיִים עֲלָמָא. אַשְׁתַּכַּח דְּעוֹבָדָא וּקְיוּמָא דְּכָל עֲלָמָא, אוֹרִייתָא אִיהִי. בְּגִין כֹּךְ זִכָּאָה אִיהוּ בַּר נֶשׁ דְּאַשְׁתַּדֵּל באַרְיִיתָא, דְּהָא אִיהוּ מִקְיִים עֲלָמָא.

^א כמו שדרשו בגמרא סוכה (מט): מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֵן, זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא.

^ב מנוסח סדר העבודה ליום הכפורים: זָכַרְתָּ בְּרִית לְתַמִּים בְּדוֹרוֹ, וּבִנְכוּתוֹ שְׁמַתָּ לְעוֹלָם שְׁאֲרִיתָּ.

^ג ועיין בקהלת רבה (ג, טו): רבי אומר, אפילו לדבר עבירה יפה בעתו.

^ד כמבואר בתנחומא וישב (סימן ד) שעל זה נאמר (תהלים סו, ה) נורא עלילה על בני אדם.

^א בשער הגלגולים (למהרח"ו, הקדמה לו): והנה מִשָּׁה תחלה היה הֶבֶל בן אדם הראשון, ואחר כך נתגלגל בְּשֵׁת, ואח"כ בְּנֹחַ, ואח"כ בִּשְׁם בן נח. וזהו סוד (תשא לג, יב) נִאֲתָה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בִּשְׁם, רמז גלגולו בִּשְׁם. וגם מִצָּאָתָהּ חֵן בְּעֵינַי (שם), רמז גלגולו בְּנֹחַ אביו. כי נח הם אותיות חן, בסוד (בראשית ו, ח) וְנֹחַ מִצָּא חֵן. וכבר הודעתוך במקום אחר (עיין שם בהקדמה כט), כי ענייני הגלגולים האלה, הם בסוד נפש רוח נשמה, ולכן אל תתמה, איך נח וְשֵׁם היו יחד בזמן אחד, עם היותם בחינה אחת. גם לכן נרמז שֵׁם, בשתי אותיות ראשונות של משה. ונמצא כי שֵׁם וְנֹחַ ומִשָּׁה, כולם הם שרש אחד, והם מבחינת 'החסד', שהוא הֶבֶל בן אָדָם. וזהו סוד הנאמר במשה (שמות ב, י) כִּי מִן 'הַמִּיִּם' מִשִּׁיתָהוּ, הם מִיָּמִי החסד הנוכר. והנה כאשר משה קבל התורה מסיני, נכלל בכל שלשה בחינותיו הנוכרים, ונתעלה בסוד הדעת המכריע, אשר משה הוא בחינת תורה שבכתב וכו'. ועיין עוד מזה שם (בהקדמה כט), ושער הפסוקים (בראשית דרוש ד, ו כי תשא) וספר הליקוטים (בראשית).

קלד

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'זאל די זכיה האָבן אויף ווייטער, מ'זאל מיר דבוק זיין אינעם 'כח התורה', אינעם כח האמת, און כח הקדושה.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען - גאָר פאַרקערט [ווי עיני בשר, נאָר] ווי דער תכלית הבריאה [איז, צו] - זען דעם רצון הבורא ברוך הוא.

מ'זאל מיר שוין זען ישועת ישראל במהרה.

מ'זאל דבוק זיין, און מ'זאל זוכה זיין צו זען אַלעס בקדושה וטהרה, בדרך האמת.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען התגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

